

OMAHOITAJANI ON KUIN LEIJONA, VANHA JA VIISAS

Tutkimus omahoitajuudesta huostaanotettujen lasten näkökul-
masta

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomi AMK
Sosiaalikasvattajan suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö
Syksy 2006
Janina Miettinen
Jutta Rinkinen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

MIETTINEN, JANINA & RINKINEN, JUTTA: Omahoitajani on kuin leijona,
vanha ja viisas: Tutkimus omahoitajuudesta huostaanotettujen lasten näkökulmas-
ta

Sosionomi (AMK), Sosiaalikasvattajan suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö, 48 sivua, 3 liitettä

Syksy 2006

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyömme aiheena on omahoitajuus lastensuojeluyksikössä huostaanotettujen lasten näkökulmasta. Tutkimukseen osallistui kymmenen lasta, iältään 6-17-vuotiaita, joista poikia sekä tyttöjä oli molempia viisi. Tarkoituksenamme on tuoda esiin lasten kokemuksia ja mielipiteitä omahoitajuudesta sekä tuoda uutta näkökulmaa kaikille omahoitajuutta harjoittaville tahoille. Haluamme saada lasten äänet kuuluviin, jotta omahoitajuutta voitaisiin tarvittaessa kehittää lasten tarpeita vastaaviksi.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmiämme ovat strukturoitu kyselylomake sekä puolistrukturoitu teemahaastattelu, jotka sisältyvät suunnittelemaamme toimintarataan. Toimintarata rakentuu viidestä erilaisesta rastista, joita lapset suorittivat yhdessä omahoitajiensa kanssa. Toiminta ja aineistonkeruu toteutettiin elo-syyskuussa 2006. Toimintakertoja oli yhteensä neljä.

Opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsittelemme omahoitajuutta ja omahoitajamenetelmää lasten tarpeista käsin. Olemme liittäneet teoriaan mukaan myös vuorovaikutus- sekä luottamussuhteen työntekijän ja lapsen välillä. Tutkimustulokset osoittavat omahoitajan olevan lasten mielestä henkilö, joka vastaa heidän tarpeisiinsa niin materiaalisella kuin tunnetasollakin. Omahoitajan sekä omahoitajasuhteen merkityksen lapset kokevat hyvin eri tavalla, toisille omahoitaja on biologiseen vanhempaan verrattavissa oleva kun taas toisille ainoastaan henkilö, joka hoitaa lapsen jokapäiväiset asiat ilman suurempaa tunnesuhdetta. Tulostemme pohjalta voidaan sanoa omahoitajan tärkeimmiksi ominaisuuksiksi muun muassa luotettavuuden, arjen opettamisen sekä hoivan ja välittämisen.

Avainsanat: omahoitajuus, omahoitajamenetelmä, lapsen kuulluksi tuleminen

Lahti University of applied sciences
Degree Programme in Social Services

MIETTINEN, JANINA & RINKINEN, JUTTA:

My personal care taker is like a lion; old and wise:
The thesis about personal care taker seen from the point of view of children in custody

Bachelor of Science in Sociology thesis, 48 pages, 3 appendixes
Social Educator,
Autumn 2006

ABSTRACT

Subject of thesis made by Miettinen and Rinkinen was personal care taker in a child welfare Institute from the perspective of children in custody. Ten children took part to this research. Children were the age of 6-17 years old. Five of them were boys and five were girls. The aim was to raise attention to the experience and opinions of children about the role of personal care taker and to bring new perspectives to all the levels using personal care taking method. The voice of the children needed to be heard in order to develop the personal care taking methods to be able to answer the needs of the children in custody.

The Thesis was made by using the quality research method. The material was collected by using structured questionnaire and theme interview. Both of these methods were included to the activity track made by Miettinen and Rinkinen. The activity track was built from five different ticks. The Children accomplished these ticks with their personal care takers. There were five activity sessions. This planned activity and the process of material collecting took place in august-september 2006.

The theoretical part of the thesis was to process the role of personal care taker and the method of personal care taking from the children's perspective. In the theory part was also included the theory about interaction and confidentiality between personal care taker and the child. The results of the research pointed out the role of personal care taker being one, who gives answers to the children's needs as well in material as in emotional level. The children experienced the meaning of the personal care taker very differently. Some compared it to the biological parenting and some experienced it as a person taking care of their daily matters without significant emotional bond. The researchers came to the conclusion that the most important quality of the personal care taker was among other things to be trustworthy, directing in daily matters, protecting and caring.

Keywords: personal care taker, the method of personal care taking, the voice of the children to be heard

- ✓ *Jos omahoitajani olisi eläin, niin hän olisi leijona, koska hän on vanha ja viisas, vaihteleva luonne.*
- ✓ *Jos omahoitajani olisi väri, niin hän olisi punainen, koska hän on hellä.*
- ✓ *Jos omahoitajani olisi eläin, niin hän olisi härkä, koska hän on joskus vihainen.*
- ✓ *Jos omahoitajani olisi väri, niin hän olisi valkoinen, koska hän on viisas.*
- ✓ *Jos omahoitajani olisi eläin, niin hän olisi koira, koska on rauhallinen, mutta haukkuu jos on tarvis.*
- ✓ *Jos omahoitajani olisi väri, niin hän olisi turkoosi, koska se on sekoitus kahdesta väristä, vähän kuin suola ja sokeri.*
- ✓ *Jos omahoitajani olisi eläin, niin hän olisi käärme, koska on luikertelija.*

Tutkimukseen osallistuneiden lasten kuvauksia omahoitajistaan.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OMAOITAJUUS LASTENKODISSA	3
	2.1. Lastenkotiyhteisö	3
	2.2. Omahoitajamenetelmä	4
	2.2.1. Lasten kasvatusta ammatillisesta näkökulmasta	5
	2.3. Omahoitajasuhde lastenkodissa	7
	2.3.1 Lapsen ja omahoitajan välinen luottamussuhde	10
	2.4. Lapsen ja omahoitajan yhteinen aika	11
3	VUOROVAIKUTUS	12
	3.1. Vuorovaikutuksen perustehtävä	12
	3.2. Vuorovaikutussuhde lapsen ja aikuisen välillä	13
4	LAPSEN HUOMIOONOTTAMINEN LASTENSUOJELUTYÖSSÄ	16
	4.1. Lapsen ääni kuuluviin	16
	4.2. Lapsen etu arjessa	18
	4.3. Lapsilähtöisyys lastensuojelussa	19
5	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS	21
	5.1. Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat	21
	5.2. Tutkimuksen kohderyhmä	22
	5.3. Tutkimusmenetelmät	23
6	TOIMINNAN TOTEUTUS JA AINEISTONKERUU	25
7	TUTKIMUKSEN VALIDITEETTI JA RELIABILITEETTI	28
8	AINEISTON ANALYSOINTI JA TULOKSET	30
	8.1. Omahoitajan merkitys lapselle	31
	8.2. Lapsen suhde omahoitajaansa	32
	8.3. Yhteinen aika omahoitajan kanssa ja sen merkitys lapselle	34

9 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	35
9.1. Omahoitajan merkitys lapselle	35
9.2. Lapsen suhde omahoitajaansa	37
9.3. Yhteinen aika omahoitajan kanssa ja sen merkitys lapselle	38
10 POHDINTA	39
LÄHTEET	45
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Jokainen lapsi tarvitsee lähelleen ainakin yhden turvallisen aikuisen, joka tukee, opastaa ja välittää. Lapsella tulee olla yksi luotettava aikuinen, joka mahdollistaa tasapainoisen kasvun sekä, johon lapsi voi samaistua. Lapsilla laitoshuollossa ei ole aina mahdollisuutta siihen, että omat vanhemmat olisivat päivittäin arjessa läsnä osallistumassa heidän kasvatukseensa ja turvaamassa heidän kasvuaan. Omahoitajien tarkoitus lastensuojelussa on vastata lapsen tarpeisiin: tarjota hoivaa, huolenpitoa ja rajoja.

Haluamme tutkimuksellamme selvittää mitä omahoitajuus ja yhteinen aika omahoitajan kanssa merkitsee lapselle sekä miten lapsi kokee hänen ja hänen omahoitajansa välisen suhteen sekä mitä suhde merkitsee lapselle. Tutkimuksemme tärkein tavoite on saada lapsen ääni kuuluville omahoitajuudesta. Toiveenamme on, että tutkimuksemme tuloksilla lastenkodin työntekijät saavat uutta näkökulmaa työhönsä. Toivomme tutkimuksemme palvelevan lapsen etua, sekä tuovan lisäksi uutta näkökulmaa kaikille omahoitajuutta lastensuojelun piirissä harjoittaville tahoille.

Molemmat meistä tutkijoista haluaa tulevaisuudessa työskennellä lastensuojelun piirissä ja omahoitajuus on tärkeä osa lastensuojelutyötä. Omahoitajuutta harjoitetaan lähes kaikissa lastensuojeluyksiköissä ja se on yksi keskeisimpiä kasvatusmenetelmiä esimerkiksi lastenkodeissa. Omahoitajuus käsitteenä kiinnostaa meitä molempia ja näin ollen valitsimme työnllemme aiheen, joka kiinnostuksemme kautta tukee myös ammatillista kasvuamme. Tutustuessamme aiheeseen omahoitajuus, emme löytäneet tutkimusta, joka kuvaisi omahoitajuutta lastensuojeluyksikössä asuvien lasten näkökulmasta. Mielestämme on tärkeää saada lapsen ääni kuuluviin heitä koskevissa asioissa, joten päätimme tutkia omahoitajuutta lasten näkökulmasta, heidän omien kokemustensa pohjalta.

Omahoitajuutta on jo tutkittu mm. omahoitajien näkökulmasta, esimerkkinä tällaisesta tutkimuksesta on Helsingin Diakonialaitoksessa vuonna 2002 tehty opinnäy-

tetyö: "Omahoitajuudella on mieletön voima!" - omahoitajasuhde lasta tukevana ihmissuhteena lastensuojelulaitoksessa, tekijöinä Päivi Ahonen ja Eerika Siren. Olemme löytäneet myös tutkimuksen Lahden Ammattikorkeakoulusta nimeltään ”Sul on siel joku luottohenkilö” – Kahden Huhmarannan lastenkodissa huostaanotettuna eläneen nuoren aikuisen ajatuksia omahoitajuudesta, jossa omahoitajuutta käsiteltiin jo lastenkodista pois muuttaneiden nuorten aikuisten näkökulmasta (Kosonen & Malkamäki 2004). Tutkimuksemme vastaa näin ollen kysymykseen, mikä on lastensuojeluyksikössä asuvien lasten näkökulma omahoitajuudesta.

2.1. Lastenkotiyhteisö

Lastenkotia voidaan pitää perustellusti yhteisönä. Lastenkodissa on siihen kuuluvien ihmisten välillä pysyvä kasvotusten tapahtuva vuorovaikutus, jota säätelevät tietty päivittäinen ja viikoittainen rytmi sekä tietyt käyttäytymissäännöt ja normidotukset. Lastenkotiyhteisössä on määritelty selkeästi, missä määrin yhteisön jäsenet voivat tehdä itsenäisiä valintoja. Lastenkotiyhteisö kohdistaa omiin jäseniinsä odotuksia, joita se ei kohdista yhteisön ulkopuolisiin. Samoin lastenkotiin kuuluvilla henkilöillä on yhteisön ulkopuolisiin verrattuna erilaisia velvollisuuksia ja oikeuksia. Läheskään kaikki lastenkotiyhteisön jäsenet, mikä koskee osaa lapsista ja nuorista, eivät ole liittyneet yhteisöön spontaanisti, vapaaehtoisesti ja yhteisiin tavoitteisiin sitoutuneina. Lastenkotiyhteisön jäsenet eivät myöskään ole keskenään tasa-arvoisia; yhteisössä erottuvat kasvattajat ja kasvatettavat. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 88 – 89.)

Työntekijät ja lapset kokevat lastenkodin arjen ja toiminnan kukin omasta näkökulmastaan. Toinen tekee palkkatyötä, kun toinen etsii itselleen tärkeää ihmistä. Tämä on laitoshoidon sisään rakennettu ristiriita ja ammatillisen hoivan pysyvä dilemma. Se synnyttää laitoshoidossa jännitteitä lasten ja hoitajien välillä. (Törrönen 1999, 107.) Karlssonin (2001, 45) mukaan lasten kanssa työskentely koetaan usein raskaana. Ammattilaisten eräs motiivi on korjata tai etsiä ongelmia, jotka havaitaan testaamalla ja diagnostisoimalla. Työn painottuessa puutteisiin saa toiminta negatiivisemmän latauksen, kuin jos lähtökohtana ovat lapsen tiedot ja voimavarat. Vaikeudet nähdään yleensä yksilössä, vaikka ongelmat ilmaantuvat yhteisössä. Yhteisön negatiivinen käsitys tietyn henkilön käyttäytymisestä ohjaa häntä myös käyttäytymään huonosti.

Lapset oppivat lastenkotiyhteisöissä sietämään ympärillään suuren joukon aikuisia. He saavat valmiuksia ryhmästä toimimisesta, mutta he oppivat myös elämäntapaa, jossa lähellä olevat ihmiset vaihtuvat ja vuorottelevat.

Niin aikuiset kuin lapset solmivat pitkän laitoshoidon aikana vuorovaikutussuhteita, joista toiset toimivat paremmin kuin toiset. Lasten arkea rytmittävät laitosten aikataulut ja niihin sidotut rutiinit, mutta myös henkilökunnan vuorotyö. Lapset

oppivat suunnittelemaan omaa ajan käyttöönsä odottamalla itselleen tärkeiden ihmisten työvuoroja. Erityisesti lastenkodissa lasten ajan käytön suunnittelu tiettyjen aikuisten mukaan on näkyvää. (Törrönen 1999, 103.)

2.2. Omahoitajamenetelmä

Omahoitajamenetelmällä tarkoitetaan yksityisen lapsen tai nuoren järjestelmällistä ja suunnitelmallista hoitamista ja kasvattamista laitoshoidossa. Laitoksessa suoritettun työnjaon perusteella omahoitajalla on tietyissä rajoissa vastuu lapsen tai nuoren hoitamisesta ja kasvattamisesta. Hän ei työskentele yksin, vaan yhteistyössä työryhmän ja kyseisen lapsen hoidossa tarvitsemiensa asiantuntijoiden kanssa. Koko työryhmä osallistuu itse hoitoon ja kasvatukseen olemalla päivittäisessä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ja tekemällä lapsen kanssa hänen tarvitsemiaan toimenpiteitä. Sen sijaan omahoitajasuhde, lapsen tai nuoren ja omahoitajan välinen suhde, on sellainen osa omahoitajamenetelmää, joka on pelkästään omahoitajatyötä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.)

Omahoitajuus, omahoitajatyömenetelmä, on nykyään käytössä käytännöllisesti katsoen kaikissa lastensuojelulaitoksissa. Omahoitajalla on monta eri nimitystä. Puhutaan mm. oma-aikuisesta, omaohjaajasta tai omahoitajasta. Nimitykset viittaavat selvästi siihen, että omahoitajajärjestelmissä on laitoskohtaisia eroja niin tavoitteiden, keinojen kuin järjestelyjenkin suhteen. Omahoitajan tehtävänä oli alkujaan laitoksissa varsin yleisesti lasten asioiden hoitaminen, järjesteleminen ja lapsen asioista selvillä oleminen. Nykyään omahoitajat ovat kuitenkin entistä enemmän myös lapsen, eivätkä vain hänen asioidensa hoitajia. Omahoitajatyömenetelmän tarkoitus on ensisijaisesti vastata lapsen yksilöllisiin hoidollisiin tarpeisiin. Toisena tärkeänä tavoitteena on aiempaa perusteellisempi hoito- ja kasvatustyön hahmotus. Omahoitajatyömenetelmän hoito- ja kasvatustyön keskeisiä rakenteita ovat lapsen alkuarviointi ja loppuarviointi. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 7–8.)

2.2.1. Lasten kasvatusta ammatillisesta näkökulmasta

Ihmisen toimintaan vaikuttavat merkittävästi hänen kehityksensä ja tulkintansa todellisuudesta. Kaikilla on kokemuksia ja ajatuksia lapsista ja lapsuudesta. Monet näkemykset koetaan itsestäänselvyyksiksi, ja karrikoidusta sanottuna lähes jokainen uskoo tietävänsä, miten asiat ovat, kun puhutaan lapsista, heidän kasvatuksesta ja oppimisestaan. Lasten kasvatukseen liittyy siis paljon stereotyyppioita, jotka vaikuttavat toimintatapoihin tietoisesti ja tiedostamatta. (Karlsson 2001, 30.)

Kasvatus- ja opetuskäytännöissä lasta pidetään usein aikuisen toiminnan kohteena. Toiminta lasten kanssa perustellaan yleensä tulevaisuuden merkityksellä. Kuitenkin lapsuus eletään tässä ja nyt eikä tulevaisuudessa. Jokaisella ihmisellä on menneisyytensä ja kokemuksensa. Jokaisella on omia toiveita, tavoitteita ja pyrkimyksiä. Mutta jokainen ihminen – niin lapsi kuin aikuinenkin – elää nykyhetkessä: tutkii, kokee, nauttii, ihmettelee maailmaa juuri nyt. Lisäksi vallitseva tarkastelukulma on yksilökeskeinen ja sitä kautta toiminta nähdään yhden suuntaisena vaikuttamisena. Vuorovaikutuksen vastavuoroisuuden keskeinen asema oppimisessa jää huomiotta. (Karlsson 2001, 45.)

Kemppisen ym. (2004, 58) mukaan kasvatus on ennen kaikkea tekemällä oppimista, yksilön ja ympäristön vuorovaikutusprosessi. mitä järkipäisempänä ihmistä pidetään, sitä helpompi on yleensä selittää, mitä hän tekee. Tämän vuoksi myös ihmisen käyttäytymistä pyritään selittämään rationaaliteetin avulla. Tällöin lastenkin kasvatuksessa ajatellaan liian usein, että pitää olla säädökset ja tavoitteet, ennen kuin voidaan tehdä jotakin. Ihminen ei kuitenkaan aina käyttäydy järkipäisesti, ei varsinkaan lapsi, jolla tunnekanava on erityisen suuri.

Lapsen ja nuoren yksilöllisessä hoito- kasvatus- ja huolenpito määritelmässä korostetaan lapsen tai nuoren kokonaisvaltaisen tuntemisen merkitystä työskentelyssä. Lapsen kokonaiselämäntilanteen hahmottaminen on tärkeää, jotta työskentelyssä voidaan ottaa huomioon lapsen tai nuoren yksilölliset tarpeet ja persoonallisuus.

Työntekijän ja lapsen välistä luottamuksellista, läheistä ja pitkäjänteistä ihmishuuhdetta korostetaan.

Yksilöllisen hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon tärkeimpänä menetelmänä ja välineenä nähdään omahoitajuus. Omahoitajalla on vastuu nimenomaan lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioijana ja esille tuojana. Omahoitajan ja lapsen tai nuoren välistä yhteyttä korostetaan ihmissuhteena ja omahoitaja nähdään lapsen tai nuoren edun toteuttamisen asianajajana. Hoito- ja kasvatussuunnitelmien laatiminen ja niiden mukaisen työskentelyn suunnittelu ja toteutus nähdään pitkälti omahoitajan tehtävänä. Yksilöllisen hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon onnistumisten yhteisinä tekijöinä on onnistuneen omahoitajasuhteen kautta syntynyt luottamus. (Vogt 2005.)

Lasten kanssa työskentelevä joutuu useinkin ohjaamaan lasta asioihin, joita lapsi ei haluaisi tehdä (anteeksipyytäminen toiselta, muiden kuunteleminen), ja toisaalta sanomaan ei asioille, joita lapsi ehdottomasti haluaisi (karkkia, valvoa myöhään). Kun lapselle perustellaan rajojen ja sääntöjen merkitykset, voi hän kokea aikuisen reiluna ja turvallisena pettymyksestään huolimatta. Kasvattajan ammattitaitoa on ymmärtää, miltä lapsesta tuntuu, ja hyväksyä tämän pettymys, mutta toisaalta pitää kiinni lapsen kannalta tärkeistä säännöistä. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 32.)

Käytännön kasvatustilanteissa turvaudutaan useimmiten hyväksi koettuun kasvatusmalliin, joka on ainakin jollain tavalla hallinnassa. Kasvatusprosessissa voidaan oppia joka päivä vastavuoroisuuden periaatteen turvin; lapsi oppi aikuiselta ja päinvastoin. Kasvatustilanteissa ei voida aina lähteä siitä, että asiantuntijat erityistietojensa ja niihin perustuvan auktoriteettinsa avulla antavat muille elämänohjeita. Lapsen kasvattaminen on aina kasvattajaansa ja erilaisia auktoriteetteja suurempi asia; sitä ei voi koskaan kokonaan hallita. Se on aikaan ja paikkaan sidoksissa olevaa toimintaa. (Kemppinen & Rouvinen-Kemppinen 2004, 58–59.)

2.3. Omahoitajasuhde lastenkodissa

Sosiaalisessa auttamistyössä tarvitaan ihmissuhdetaitoja. On vaikeaa, ellei mahdotonta auttaa asiakasta, johon ei saada hyvää suhdetta aikaan. Voidaan sanoa, että kaikki ihmisten välinen kanssakäyminen, kaikki ihmissuhteet vaikuttavat suuntaan tai toiseen. On vaikea kuvitella sellaista ihmissuhdetta, joka olisi vaikutuksiltaan täysin neutraali, se on aina joko positiivinen tai negatiivinen (usein myös ristiriitaisesti molempia sisältävä). Mitä merkittävämpi suhde henkilön kannalta on, sitä enemmän siihen liittyvä joko positiivinen tai negatiivinen lataus häneen vaikuttaa. Sosiaalialan työntekijällä on oltava ihmissuhdetyön ammattitaito, jotta hän kykenisi luomaan asiakkaisiin sellaisen suhteen, jonka varassa asiakkaan ongelmia voidaan käsitellä ja lisätä oman arvon tuntoa, itseluottamusta ja ylipäänsä elämisen ja yrittämisen halua. (Särkelä 2001, 28.)

Omahoitajasuhde on lapsen tarpeet huomioonottava terapeutin, henkilökohtainen ihmissuhde. Hoitavan aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksella on lapsen tunne-elämän vaurioita korjaava merkitys. Tärkeintä on lapsen hoitaminen ottamalla hänen yksilöllisyytensä huomioon. Tärkeitä näkökulmia ovat myös yhteisöllisyys ja toiminnallisuus. Yksilöllisyyden yksi osa on omahoitajasuhde. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 7.) Lapsen ja aikuisen välisen suhteen muodostumisessa vaikuttavat lapsen ja aikuisen yksilölliset tekijät. Siinä niin kuin aikuissuhteissaakin vallitsee yksinkertainen totuus: toisten kanssa on helpompi tulla toimeen kuin toisten. Yksittäisten työntekijöiden persoonallisuus ja taito ymmärtää ja kuunnella sekä laitoksen työpaikkakulttuuri ja toimintatapa ovat kehyksinä lapsen elämän kokemuksille. (Aronen 1994, 34.)

Korjaavan hoidon ja kasvatuksen keskeinen menetelmä on omahoitajasuhde. Omahoitajasuhde on ammatillinen tunnesuhde jossa lapsen tai nuoren on mahdollista korjata niitä tunnekokemuksia jotka ovat vinouttaneet hänen kehitystään. Kehitystarpeidensa mukaan lapsi tai nuori voi kokea hoitosuhteen luotettavaksi, kokea kiintymystä tai riippuvuutta ja samastua hoitajaansa ainakin osittain. Kun kysymyksessä on korjaava hoito ja kasvatusta, omahoitajasuhde on henkilökohtainen, ainutlaatuinen tunnesuhde, mikä tarkoittaa, että se on molemminpuolinen ja

vastavuoroinen. Omahoitajan tehtävänä tässä suhteessa on tarjota huolenpitoa, turvallisuutta ja luotettavuutta. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101,103).

Omahoitajan osuus lapsen hoito- kasvatustilanteissa on lapsen laitossijoituksen tuloksellisuuden kannalta erittäin merkittävä. Omahoitajasuhde alkaa lapsen tullessa laitokseen ja päättyy lapsen lähtiessä laitoksesta. Tälle välille mahtuu lukemattomia tärkeitä hoidollisia ja kasvatuksellisia tilanteita, elämää, ja useita erilaisia kokouksia ja neuvotteluja. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 19.) Omahoitajan kanssa voi puhua niin vaikeista kuin myönteisistäkin asioista. Suhteessa omahoitajaan voi yksilöityä, eikä aina tarvitse ajatella samoin kaikista asioista. Omahoitajaan voi muodostua läheinen suhde ja lapsi voi kokea tulevaisuutensa välityksi. Lapsi saa hoivaa, lohdutusta, hellyyttä ja kosketusta. Hyväksytyksi tuleminen sellaisenaan on lapselle tärkeää. Ajatus, että heikkona ja pelokkaanakin voi tulla hyväksytyksi, saattaa olla lapselle tervehdyttävä kokemus. Tunne, että joku pitää huolta, oli minkälainen hyvänsä, on myös tärkeää. Tunteiden salliminen on näin ollen auttavaa lapsen kokonaisuuden kannalta. Aikuiselta vaaditaan aikuisuutta lapsen rinnalla kulkijana ja hänen tulisi nähdä lapsi kokonaisuutena. (Sorsa 2002, 166–167.)

Aikuinen on lapselle tai nuorelle myös samastumiskohde. Lapsen tehtävänä on kehitysvaiheensa mukaisesti käyttää aikuista hyväkseen voimanlähteenään omassa kasvussaan. Jotta mainittujen tehtävien suorittaminen onnistuisi sekä aikuiselta että lapselta, suhteessa pitää olla molemminpuolista positiivista tunneväriä. Omahoitajan ja lapsen tai nuoren välinen suhde on kiintymyssuhde. Käytännössä ei ole mahdollista että lapsi tai nuori ja aikuinen voisivat valita suhteen toisen osapuolen mielihalujensa perusteella. Tämän vuoksi usein epäillään, ettei voi kiintyä täysin sattumanvaraisesti valiutuneeseen kumppaniin. Kokemus on kuitenkin osoittanut, että lähikasvattajan syventyessä esimerkiksi konsultaation avulla lapseen tai nuoreen niin, että hän voi tämän elämäkokemusten perusteella ymmärtää hänen nykyistä olemustaan, käyttäytymistään ja ominaisuuksiaan, tekee kasvatettavalle mahdolliseksi hyväksyä omahoitajan ja kiintyä häneen. Lapsi tai nuori liittyy ja kiintyy sellaiseen aikuiseen, joka ymmärtää häntä, suhtautuu häneen hyväntahtoisesti ja tyydyttää hänen tarpeitaan. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101–102.)

Samastumisella tarkoitetaan sitä prosessia, jossa lapsi oppii monenlaisia asioita, kuten arvoja asenteita ja tapoja kasvattajaltaan. Oppimista ja samastumista edistää positiivinen tunnesuhde. Tunnesuhteella tarkoitetaan lapsen ja omahoitajan välistä luottamuksellista suhdetta, jossa kaikki tunteet ovat sallittuja. Omahoitaja joutuu monien tunteiden kohteeksi hoidettavansa taholta. Jos omahoitaja sietää lapsen tunteet, kykenee ottamaan ne vastaan ja säilyttämään ne jonkin aikaa, hän näyttää lapselle mallia siitä, että tällaisia tunteita on mahdollista kestää. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 102).

Kaikilla lapsilla on monimutkaisia tunteita läheisiinsä ja itseensä, ja jokaisella on oma persoonallinen tapansa kokea ne ja ilmentää niitä. Yhtä ja yleistä lastensuojelulapsen muotokuvaa ei ole. Tärkeää on kuulla myös ne tarinat, joissa häpeä ei sulje eikä leimaa lapsen elämää ja joissa riittävän turvallinen kiinnittyminen on päässyt kehittymään. (Bardy & Känkänen 2005, 112–113.) Lapsen perustarve onkin turvallisuuden tarve. Jos lapsi on kotona hylätty, torjuttu, väheksytty tai unohdettu, kaikilla muilla aikuissuhteilla on hyvässä ja pahassa enemmän merkitystä. Nujertavat aikuiset rikkovat lasta lisää, ja arvostavat aikuiset voivat antaa lapselle turvallisuutta, toivoa ja elämänrohkeutta. Lapsi tarvitsee turvallisen aikuisen. Silloin kun hänen vanhempansa eivät kykene antamaan hänelle riittävää turvallisuutta, sitä voi antaa kodin ulkopuolinen turvallinen aikuinen. Lapsen ehjän kasvun kannalta on merkityksellistä, että hänen lähellään on ainakin yksi turvallinen aikuinen, joka näkee lapsen, huolehtii hänestä sekä kestää lapsen tunteet ja kantaa vastuun omista tunteistaan. (Mattila 2004, 21–23.) Forsbergin ym. (2006,193) mukaan ammattilaisen onkin tarpeellista muistaa, että mahdollisuus kertoa omista asioistaan voi olla lapselle kokemuksena tärkeä silloinkin, kun kertominen ei tuota olosuhteisiin näkyvää muutosta. Vaikeiden asioiden sanoittaminen ja jakaminen, kokemus turvallisen aikuisen läsnäolosta, välittämisestä ja turvasta voivat kantaa lasta merkityksellisellä tavalla vuosien ajan.

Lapsilla on omia lempihoitajia, joiden kanssa he juttelevat mieluiten ja joihin he luottavat. Lapset toimivat joustavasti myös muiden kuin lempihoitajiensa kanssa. He hakeutuvat eniten lempihoitajan seuraan ja hakevat tältä omaa hetkeä sekä huomiota. Lempihoitaja on usein omahoitaja, mutta ei aina.

Lapset kyselevät yleensä vain yhden tai kahden hoitajan perään. Lasten ja hoitajien keskinäiset suhteet ovat yksilöllisiä ja persoonakohtaisia. Se, että lapsilla on joku uskottu ja sympaattinen henkilö jonka kanssa puhua, joka kuuntelee ja lohduttaa sekä arvostaa, tukee lasten hyvinvointia. Lasten ja hoitajien keskinäiset suhteet tulevat näkyviksi, kun lapset osoittavat heille mieltää, jakavat kokemuksiaan tai ”kaveeraavat” hoitajia. Eräät hoitajat ovat lapsille kuin tovereita, ja muutammat hoitajat näyttävät enemmän sijaisvanhemman roolissa. Jotkut lapsista ilmaisevat selvästi luottotahmonsaa, kun joidenkin lasten luottotahmot taas vaihtelevat tai ovat epäselvempiä. (Törrönen 1999, 103–106.)

2.3.1. Lapsen ja omahoitajan välinen luottamussuhde

Kontaktikyvyn ja ihmissuhdetaitojen perusta on varhaisessa luottamussuhteessa toiseen ihmiseen. Jos lapsi on voinut kokea pysyvää ja luotettavaa huolenpitoa, jos joku on luottanut häneen, myös hän itse voi kokea olevansa luotettava ja luottaa toiseen ihmiseen. Turvallinen ja luottavainen kanssakäyminen on kontaktikyvyn peruspiste. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 52.) Yhteisten asioiden, laitospelämälle välttämättömien yhteisten sääntöjen laatimiseen osallistuminen lisää keskinäistä luottamusta lapsen ja omahoitajan välillä sekä antaa lapselle tunteen siitä, että hän voi vaikuttaa omiin asioihinsa. Lapsen arjelle on merkityksellistä positiivinen ilmapiiri, jossa korostuu vapaus ja keskinäinen luottamus. (Aronen 1994, 32.)

Mattilan (2004, 23–24) mukaan lapsi tarvitseekin kokemuksen siitä, että hänestä huolehditaan silloin, kun hän sitä tarvitsee. Lasta ei auta, vaikka hänen ympärillään olisi parvi ystävällisiä aikuisia, jos hän ei saa apua ja tukea silloin, kun tarvitsee ja sellaista kuin tarvitsee. Kun lapsella on turvaverkko, hän saa yrittää itse, elää omaa elämäänsä ilman painostusta, onnistua rauhassa, epäonnistua ja pudota turvaverkkoon. Lapsen sisäinen turvallisuus lisääntyy, kun hän saa hyväksytyksi tulemisen kokemuksia. Silloin hän uskoo, että hänellä on olemassaolon oikeus kokonaisena persoonana, heikkouksineen ja vahvuuksineen sekä tunteineen ja tarpeineen. Jokainen ihminen tekee virheitä. Hyväksyntä tarkoittaa myös sitä, että virheet eivät vähennä ihmisen arvoa ja virheet saa anteeksi.

Rauhalan (1994, 30) mukaan työntekijän ja asiakkaan luottamuksellinen suhde antaa mahdollisuuden siihen, että työtilanteissa ja asiakassuhteissa ilmenevät toiveet, odotukset sekä myös ajoittaiset ristiriidat voidaan ilmaista molemminpuolisesti.

Omahoitajasuhteessa lapsi voi saada sellaisen henkilökohtaisen korjaavan kokemuksen, joka kohentaa hänen perusluottamustaan. Kun aikuinen osoittautuu luotettavaksi ja turvalliseksi, lapsella on mahdollisuus tarkistaa suhtautumistaan muihin ihmisiin. Omahoitajasuhteessa lapsella on mahdollisuus kokea ja kokeilla erilaisten tunteiden liikkeellepanemaa käyttäytymistä turvallisissa ja pysyvissä puitteissa. Keskustelut omahoitajan kanssa lapsen elämän pettymyksistä ja luottamuksen menettämisestä mahdollistaa lapsen minäkuvan hahmottumisen ja selkeytymisen. Omahoitajasuhteen syventyessä myös aikuisella on mahdollisuus vaikuttaa tarkoituksellisesti vuorovaikutuksen sisältöön lapsen tai nuoren tarpeiden ja kehitysvaatimusten mukaisesti. Kun omahoitajan ja lapsen välinen pysyvä luottamussuhde on muodostunut, voidaan myös ihmissuhteisiin liittyviä asioita tuoda tietoisuuden käsittelytasolle. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 52–53.) Väliavaaran (2004, 19) mukaan uskoutumista vieraalle aikuiselle, omahoitajalle, saattaa vaikeuttaa lapsen painiskelu vanhempiin liittyvien lojaliteettikysymysten kanssa. Lapsi on myös herkkä vaistoamaan, jos aikuinen ei pysty vastaanottamaan hänen tarinaansa.

2.4. Lapsen ja omahoitajan yhteinen aika

Lastenkodissa lasten yhteiset hetket hoitajan kanssa saattavat olla pieniä ja tavanomaisia. Lapset eivät vain orientoidu tulevaan päivään jonkun henkilön mukaan, vaan he odottavat yhteistä aikaa tietyltä hoitajalta. Vaikka lapset pääasiallisesti viettävät aikaansa muiden lasten kanssa, niin he liittyvät suunnitelmiinsa tietyn hoitajan. Lapset ovat tyytyväisiä, kun he saavat toivomansa henkilön huomiota tai oman hetken tämän kanssa. Ne ovat yhdessäolonhetkiä, jolloin lapset tuntevat sanoneensa tai kuulleensa jotakin tärkeää ja mieleenpainuvaa. Lapset mittaavat omaa arvoaan toisten ihmisten heille antamalla myönteisellä huomiolla. (Törrönen 1999, 109–110).

Lapsen itsetuntoa eivät vahvasta yksittäiset temput ja tempaukset, vaan arjessa toistuva turvallinen yhdessäolo ja kokemus siitä, että johon kuhun aikuiseen voi luottaa ja hänen puoleensa voi aina kääntyä, kun tarvitsee apua tai tukea.

Turvallinen arki tarvitsee syvyyttä, mutta se ei merkitse, että sen pitäisi olla erityisen hienoa. Päinvastoin pintakoristelu ei vahvasta lasta. Hohdokkuutta ja näyttävyyttä hakeva toiminta on toteuttavaa aikuista eikä lasta varten. (Mattila 2004, 16.)

3 VUOROVAIKUTUS

3.1. Vuorovaikutuksen perustehtävä

Tärkeimmät taidot ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ovat Aallon (2002, 7) mukaan:

- vuorovaikutus itsen kanssa
- eri mieltä olemisen taito
- kyky helpottaa toisen pahaa oloa
- oman pahan olon ilmaiseminen
- oman virheen myöntäminen
- korjaavan palautteen antaminen ja vastaanottaminen
- myönteisen palautteen antaminen ja vastaanottaminen

Vuorovaikutuksen sisältö määräytyy tilanteeseen liittyvän perustehtävän pohjalta. Sosiaali- ja terveysalalla tähdätään ihmisen tukemiseen, ihmisen terveyden, elämänhallinnan ja hyvinvoinnin kasvamiseen. Yksityiskohtaisemmat tavoitteet määrittelevät, millaista vuorovaikutusta kulloinkin käytetään. Kaikissa ammatillisissa vuorovaikutustilanteissa on kuitenkin samanlaisia elementtejä. Tavoitteet laaditaan aina asiakkaan tarpeiden ja voimavarojen pohjalta. Vuorovaikutusta ohjaa työntekijän ammatillisuus, mutta myös asiakkaan ja työntekijän maailmankatsomukset ja molempien näkemykset asiakkaan tilanteesta. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 30.)

Toivosen ja Kiviahon (1998, 162) mukaan kaikille on tärkeää tulla ymmärretyksi silloin, kun ollaan tekemisissä muiden ihmisten kanssa. Asiakas kokee tulevansa ymmärretyksi silloin, kun hänen mielipiteensä ja hänen asioille antamansa merkitykset – lyhyesti sanoen hänen maailmankuvansa ja hänen totuutensa – tulevat kuulluksi, huomioituksi ja ymmärretyiksi.

3.2. Vuorovaikutussuhde lapsen ja aikuisen välillä

Lapsille jäävät terävästi mieleen ne kokemukset, jolloin ei ole voinut jakaa kenenkään kanssa suurta puhumisen tarvetta. Kuulluksi tulemisesta tai sen puutteesta kertoo myös kokemukset siitä onko se tuntunut luontevalta vai oudolta; jollekin se tekee hyvää, toinen vierastaa ja pitää sitä mahdottomana. Ilman kanssakäymistä lapsen kanssa ei voi tietää, miten juuri tämä lapsi kokee oman tilanteensa, mihin havaintoihin hänen tunteensa perustuvat, miten hän on yrittänyt hoitaa tai peittää tilannetta, mitä hän pelkää ja miten hän ymmärtää oman osallisuutensa. (Bardy & Känkänen 2005, 66.)

Sijoitettuun lapseen kohdistuvat tuet mahdollistuvat parhaiten, kun hänen ympärillään ovat lähimmäiset ja ammatillinen hoitotiimi pystyvät luomaan lapsen hyvän vuorovaikutussuhteen ja toimivat suunnitelmallisesti lapsen hyväksi. Lapsen tarpeita voi havainnoida paremmin vuorovaikutuksessa hänen kanssaan ja lapsen tunteet, kokemukset ja mielipiteet tulevat näin kuulluiksi. Kokemusten jakaminen ja ymmärretyksi tuleminen on keskeistä lapsen psyykkisen kehityksen kannalta. Lapsi itse tietää parhaiten, miltä hänestä tuntuu ja kuinka hän asiat kokee, vaikka hänen ei aina ole sitä puheen avulla helppoa loogisesti ilmaista. Aikuiselta vaaditaankin herkkyyttä havainnoida lasta ja peilata hänen kokemusmaailmaansa. (Väliavaara 2004, 12, 19.) Se, että työntekijä pyrkii irrottautumaan omasta subjektiivisesta kokemusmaailmastaan ja tarkastelemaan asiakasta tämän kokemusmaailmasta käsin, on objektiivisuutta vuorovaikutuksessa (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 32).

Vuoropuhelun syntyminen lapsen kanssa edellyttää aikuiselta aikaa luottamuksen rakentamiseen. Tarvitaan lapsilähtöistä työtettä, kykyä virittäytyä lapsen aaltopi-tuudelle, herkistymistä jakamaan, näkemään ja kuulemaan. Turvallisessa vuoro-vaikutuksessa lapsi voi alkaa aktiivisesti hahmottaa omaa elämäänsä ja kokee hyötyvänsä työskentelystä aikuisen kanssa. Jokainen sijoitettu lapsi hyötyy siitä, että hänellä on mahdollisuus purkaa kokemuksiaan ja saada psykososiaalista tukea kasvulleen turvallisessa ympäristössä. (Välivaara 2004, 12.)

Erityisen haastavia vuorovaikutuksen onnistumiselle ovat tilanteet, jolloin työntekijä joutuu toimimaan lapsen tahtoa vastaan. Tällöin on vaarana, että siihen asti rakennettu vuorovaikutus hajoaa. Jos työntekijä pystyy perustelemaan näkökulmansa lapselle ja saa hänet kokemaan, että työntekijän teko tai päätös on kuitenkin lapsen hyväksi, voi vuorovaikutustilanne kasvattaa entistäkin enemmän lapsen luottamusta työntekijään. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 32.)

Lapsen reagointi vaikuttaakin aikuisen toimintaan. Toiminta muotoutuu vuoro-vaikutuksessa, jossa osapuolten tapa hahmottaa todellisuutta vaikuttaa siihen, millaiseksi todellisuus muodostuu. Sen enempää aikuiset kuin lapsetkaan eivät vain sopeudu todellisuuteen, vaan he muuttavat sitä vuorovaikutuksessa. Aikuinen voi myös yrittää olla huomioimatta lapsen tulkintaa tilanteesta ja toimia ennakkoon päättämällään tavalla. Valittu toimintatapa vaikuttaa kuitenkin edelleen tilanteen kehittymiseen. (Karlsson 2001, 31.) Kiesiläisen (1998, 30) mukaan ihmissuhdetyötä tekevissä yhteisöissä työn laatua voidaankin mitata suurelta osin vuorovaikutustaitojen avulla.

Lapsen ei ole aina helppoa pyytää aikuista kuuntelemaan mitä hänelle on tapahtunut. Aikuisen kanssa kommunikoinnin lisäksi lapset viestivät asioistaan myös olemuksellaan ja käytöksellään. Lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten on kyettävä ainakin auttavasti lukemaan lapsen käytöstä. Lasten kanssa toimittaessa tarvitaan sanojen ja käyttäytymisen ymmärtämisen lisäksi taitoa lukea ihmisten ja ympäristön välisiä suhteita sekä toisten tunteita. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 173.) Mattilan (2004, 24) mukaan tasavertaisuus vuorovaikutus-suhteessa on sitä, että molempien tunteet ja tarpeet, olot ja tuntemukset ovat yhtä

tärkeitä ja yhtä tosia. Avoimuus merkitsee muun muassa sitä, että jos lapselta kysellään asioita, se ei saa tapahtua salamyhkäisesti ja manipuloivasti. Lapsella on oikeus olla selvillä sekä siitä, että häneltä kysellään että siitä, miksi häneltä kysellään.

Omahoitajalla tulisi olla kyky ottaa vastaan viestejä, tulkita niitä ja antaa palautetta sekä kuunnella lasta kriittisesti, luovasti ja empaattisesti. Omahoitajalle lapsella on mahdollisuus, paitsi kertoa luottamuksellisesti omia ajatuksiaan, pelkojaan ja toiveitaan, myös saada apua ja neuvoja moniin käytännön arkisiin asioihin. Positiivisen palautteen ja rakentavan keskustelun kautta pyritään vahvistamaan lapsen valmiuksia ratkaista tulevaisuudessa itsenäisesti vastaavia asioita. (Peruskallio nuorten kodit/palvelut 2006)

Vuorovaikutussuhteen laatuun vaikuttaa olennaisesti tunnetaidot. Tunnetaidot ovat taitoja, joita jokainen käyttää päivittäin vaistomaisesti ja tietoisesti. Ne ovat osa kaikkien ihmisten sosiaalista käyttäytymistä ja ohjaavat osaltaan tekoja ja päätöksiä, ajatuksia ja unelmia. Tunnetaidot ovat elintärkeitä, mutta samalla myös itsestäänselviä ja arkipäiväisiä. Tavallisesti tunteita ei aina arkipäivän tilanteissa nimetä, vaan ne koetaan. Vasta kun jokin asia kerrotaan ääneen, saavat siinä esiintyneet tunteetkin nimen. Aikuisen tunnetodellisuus on jäsentyneempää ja hallitsemampaa kuin lapsen. Tunneilmasto, esimerkiksi työssä, säätelee myös osaltaan sitä, miten ja millaisia tunteita voi tuoda esiin. Olisi tärkeää, että lapsella olisi tilaa ja aikaa tunteiden ilmaisulle, sillä se luo osaltaan sitä turvallisuuden tunnetta, joka auttaa lasta sopeutumaan ryhmään; olemaan oma itsensä ja ottamaan huomioon myös toiset ja heidän tunteensa. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 12–15.)

4 LAPSEN HUOMIOONOTTAMINEN LASTENSUOJELUTYÖSSÄ

4.1. Lapsen ääni kuuluviin

Sijoitetuista lapsista on runsaasti monenlaista aikuisilta kerättyä tietoa. Lasten omat käsitykset voivat jäädä niiden varjoon, ja kuitenkin ne vaikuttavat vahvasti lapsen kokemaan hyvin- ja pahoinvointiin. Siksi niiden on päästävä esille lastensuojelutarpeen arvioinnin ja hoidon joka vaiheessa. Kun lapsi sijoitetaan alkukodin ulkopuolelle, on elintärkeän välttämätöntä turvata hänen arvokkuutensa ja osallisuutensa. Se asettaa monia konkreettisia vaatimuksia lastensuojelutyölle. Ensimmäinen askel on oppia kuuntelemaan lasten havaintoja. (Bardy & Känkänen 2005, 116–117.)

Lapsen ja nuoren mielipiteen huomioonottaminen on peruslähtökohta nykyaikaisessa tavassa kasvattaa. Käytännön lastensuojelutyössä kuulemisen toteutumisessa voi kuitenkin olla vaikeuksia. Vaikeudet saattavat liittyä niin lapsen tai nuoren kuin työntekijänkin kykyyn ilmaista itseään ja vastaanottaa välitettyä viestiä. Lapsi tai nuori ei esimerkiksi asian arkaluontoisuuden vuoksi puhu, hän on solidaarinen vanhemmilleen tai häneen on vaikea saada kontaktia. Onnistunut kuuleminen vaatiikin psykologisesti onnistunutta tilanteen ja vuorovaikutuksen hallintaa. Lapsen ja nuoren ajatusten ja mielipiteen esiin saamiseksi työntekijän olisi tärkeää keskustella lapsen tai nuoren kanssa kahden kesken. Hyvin toteutuneella kuulemisella on paljon merkitystä lapsen ja nuoren elämään. Kuuleminen voi vaikuttaa käytännön asioiden järjestelyyn, mahdollisesti myös siihen, kuinka hyvin sijoitus onnistuu. Hyvin toteutuneesta kuulemisesta voi olla myös terapeutista apua. Parhaimmillaan nuori voi kokea todella voivansa vaikuttaa elämäänsä, eikä olevansa vain lastensuojelun toimenpiteiden kohteena. Oikeusturvan lisäksi on mahdollisuudella ilmaista mielipiteitään, tulla kuulluksi ja ymmärretyksi myös laajakantoisempaa merkitystä lapsen kasvussa ja omanarvontunteen kehittymisessä. (Näsänen & Rautava 1998, 47.)

Lasten tiedon arvostaminen on tärkeä askel matkalla lasten osallisuuteen ja lasten oikeuksien toteutumiseen. Lasten tuottama tieto on lastensuojelutyössä työn toteuttamisen lisäksi tärkeää myös lasten ajattelu- ja kokemistapojen ymmärtämiseksi. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006,186.) Lapsen osallisuus on yksi keino saada lapsen ääni kuuluviin niin arjessa, kuin tärkeissä lapsen elämään vaikuttavissa päätöksissä. Osallisuudella tarkoitetaan mm. vaikuttamista, mukana oloa ja toimintaa itseä koskevissa päätöksissä ja omissa elinoloissa. Osallisuuden edellytyksiä ovat tieto ja tunteiden käsittely hyväksyvissä ihmissuhteissa, jotka ovat välttämättömiä lapsen kuulluksi ja kuunnelluksi tulemiselle. Osallisuuden kokemus on osa lapsen hyvinvointia ja voidaan määritellä ainoastaan subjektiivisesti. Se on pohjana elämänhallinnan kehittymiselle, tunteelle siitä, että kuuluu johonkin ja voi vaikuttaa siihen, mihin kuuluu. On tärkeää, että joku hyväksyy lapsen. Ohjaajilta ja kasvattajilta vaaditaan sitoutumista lapseen, jolla ei ole omaa vanhempaa tukemassa myönteisen identiteetin kehitystä. (Aronen 1994, 34–36.)

Lapsen suoraa kerrontaa, sanallista kuvausta ajatuksistaan, kokemuksistaan ja arjestaan pidetään lastensuojelutyössä tärkeänä ja tavoittelemisen arvoisena. Puhuminen vieraalle aikuiselle edellyttää kuitenkin lapselta harkintaa. Tuleeko ymmärretyksi? Uskooko aikuinen? Mitä kertomisesta seuraa? Sopivien sanojen ja kertomiseen tai keskusteluun sopivan tilanteen löytäminen ei ole helppoa. Lapsi on herkkä aistimaan, onko tilanteessa tai lapsen ja ammattilaisen välisessä suhteessa esille otettavien asioiden vaatimaa turvaa, tilaa ja edellytyksiä. Lapsi voi tunnustella niitä olemalla kerronnassaan vihjaileva. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 172–173.)

Työntekijöiden tulisi nähdä suhteensa lapseen ensisijaisesti asiakassuhteena. Lapsen tulisi olla asiakkuuden keskipisteessä, koska hänen hyväkseen työtä tehdään. Kun lapsi-aikuinen asetelman sijaan omaksutaan asiakas-työntekijä asetelma, tulee lapsen etu huomioiduksi aivan eri tavalla kuin aikaisemmin. Kun lapsi mielletään asiakkaaksi, häneen kiinnitetään myös huomiota ja hänen mielipiteitään kysytään, kuunnellaan ja otetaan huomioon. Vuorovaikutus- tilanteiden tulee olla tunnelmaltaan ja hengeltään niin turvallisia, että lapsi uskaltaa ilmaista vapaasti

tunteitaan, mielipiteitään ja omaa tahtoaan. Lapsella on myös oikeus saada aikuisen taholta kiintymistä ja sitoutumista. (Törrönen & Mäenpää 1995, 40–41.)

Lasten ja nuorten parissa työskentelyn aikana syntyneet tarinat johtavat moniin lastensuojelussa tähdellisiin kysymyksiin, eikä vähiten siihen, miten kukin lapsi omasta erityisestä elämän ja kokemisen piiristään saa ilmaistuksi ja kuuluville tunteensa ja ajatuksensa. Miten juuri tämä lapsi tai nuori ajattelee itsestään ja läheisistään, mitä hän pelkää ja mitä hän toivoo. Mistä juuri tämä lapsi on huolissaan? Lapsen puolesta voi tehdä aika vähän, ellei ole ketään, joka oppii tuntemaan lapsen hyvin. (Bardy & Känkänen 2005, 116.)

4.2. Lapsen etu arjessa

Lapsen etua on aina arvioitava lapsen iän mukaan. Pieni lapsi ja murrosikäinen nuori tarvitsevat yhtäläillä lämpöä ja läheisyyttä, mutta viimeksi mainitulle on annettava mahdollisuus myös itsenäistymiseen ja aikuistumiseen. Kun kysymys on lapsen yksityisestä edusta, ei ratkaisuja voida perustella yleisistä näkökulmista lähtien eikä rutiininomaisesti, vaan lähtökohtana on aina oltava tietyn lapsen tilanne. On tärkeätä selvittää, mikä on lapsen edun mukainen ratkaisu hänen tulevaisuuttaan silmälläpitäen. Lapsen etuun kuuluu se, että lapsi saa oman elämänsä edellyttämän yksilöllisen, hänen omien tarpeittensa ja odotustensa mukaisen kohtelun ja kehittymisen mahdollisuuden. (Mikkola & Helminen 1994, 21.)

Lapsen hyvinvointia kuvataan sosiaalisena, henkisenä ja fyysisenä osallisuutena ja turvallisuutena. Hyvinvointiin kuuluu sellaisten perustarpeiden, kuten esimerkiksi ravinnon, asumisen ja vaatetuksen, tyydyttäminen. Lapsen edun kuvaus rakentuu keskeisesti myös seuraavien argumenttien varaan: lapsen koulunkäynti on turvattava, rikoskierre tai epäsosiaalinen elämäntapa on katkaistava, lapselle on annettava rajat sekä hänelle on taattava turvattu ja tukeva ympäristö. (Törrönen 1994, 46,61.)

Forsbergin ym. (2006,178–181) mukaan jokainen yksilö on vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristönsä kanssa ja samalla pätevä tuottamaan kokemuksistaan tietoa. Lasten mahdollisuutta tuottaa tietoa ei pidetä tärkeänä vain lapsen oikeuksien toteutumisen vuoksi, vaan siksi, että lasten tieto on aidosti merkityksellistä. Ainoastaan lapsi voi kuvata todellisuuttaan sellaisena kuin se hänelle näyttäytyy. Aktiivisen roolinsa kautta lapsesta tulee osallinen ja aito toimija omassa asiassaan, ei vain passiivinen suojelun kohde. Lapsilla, kuten aikuisilla, on oikeus osallisuuteen itseään koskevassa asiassa. Lasten kanssa työskenneltäessä on tärkeää saada tietoa lapsesta ja hänen arjen sujumisesta hänelle tärkeiltä ihmisiltä. Tarvi- taan myös lasten omia näkemyksiä ihmissuhteista, pulmista ja positiivisista asiois- ta, sellaisina kuin lapsi ne kokee.

Mikkolan (2004, 73) mukaan lastensuojeluinstituutioiden tulee toiminnoillaan tähdätä lapsen persoonallisuuden sekä fyysisten ja psyykkisten ominaisuuksien tasapainoiseen kehittämiseen. Myös Laaksonen (2004, 262) sanoo hoito- ja kasva- tusprosessin päämääränä olevan lapsen edun mukaisen hoidon, kasvatuksen ja kuntoutuksen sekä myönteisten, että läheisten ihmissuhteiden turvaaminen. Hoi- don ja kasvatuksen osa-alueita ovat arkielämän tarpeista ja säännöllisyydestä sekä lapsen turvallisuudesta, rajoista ja valvonnasta huolehtiminen, myönteisen vuoro- vaikutuksen ja ihmissuhteiden varmistaminen sekä lapsen kasvamisen ja itsenäis- tymisen tukeminen.

4.3. Lapsilähtöisyys lastensuojelussa

Yksi lastensuojelutyönhaaste on rakentaa lapsen ja auttajien välille yhteistyösuh- de, joka kuitenkin rakentuu asiakaslähtöiseksi ja, jossa toteutuu lapsilähtöisyys. Lapsilähtöisyys, lapsen etu, on määräävä lastensuojelun oikeusturva- ja toiminta- periaate, joka velvoittaa kaikkia mukana olevia toimijoita. Puhutaan lapsilähtöi- sesti toimivasta sosiaalityöstä. Lapsen kokemusten ja tunteiden huomioiminen sekä lapsen tarpeet ja toiveet ovat lastensuojelun työn peruslähtökohta. (Rousu & Jalonen 1999, 41.)

Mattila (2004, 16) määrittelee lapsilähtöisyyden siten, että lapsen kasvun tarpeet ovat ohjaavia. Lapsen turvalliselle kasvulle kaikkein tärkeintä on arki, joka tarkoittaa pysyvyyttä, toistuvuutta ja luotettavuutta. Arjessa lapsi tarvitsee turvallisen aikuisen ja turvallisen ryhmän. Turvallisen aikuisen tehtäviin kuuluu myös huolehtia siitä, että lapsilla on turvallinen ryhmä, että ketään ei paineta alas, halveksita tai nöyryytetä. Lastensuojelupalveluissa lapsilähtöisyys tarkoittaa muun muassa sitä, että henkilökunnan toiminta- ja ajattelutavan perustana ovat lapsen tarpeet, toiveet ja odotukset sellaisena kuin lapsi ne ilmaisee. Henkilökunnan tulee myös selvittää, mitä seikkoja lapsi pitää henkilökunnan toiminnassa kaikkein tärkeimpinä. Lasta tulisi palvella hänen esille tuomiensa lähtökohtien mukaan. (Holma 1999, 27–28.) Lastensuojelulaisissa edellytetäänkin lapsen kokemuksen kuulemista hänen ikänsä ja kehitystasonsa mahdollistavalla tavalla lastensuojeluprosessin eri vaiheissa (LsL 17 §).

Lapsilähtöisyys on kuin talon (vuorovaikutuksen) rakentamista yhdessä. Kummallakin osapuolella on paljon materiaalia taloa varten ja niitä on soviteltava yhteen. Jokainen asiakas on erilainen, ja vuorovaikutus on rakennettava jokaisen asiakkaan kohdalla erikseen hyödyntäen niitä aineksia, joita on tarjolla. (Vilén, Lepämäki & Ekström 2002, 31.) Välivaaran (2004, 12) mukaan lapsilähtöisyyteen kuuluu myös se, että työntekijällä on riittävästi aikaa tavata lasta henkilökohtaisesti. Lapsilähtöisen työskentelyn tulisi perustua vastavuoroiseen vuorovaikutukseen ja lapsen yksilölliseen huomioimiseen sekä lapsen tiedon tuottamisen tukemiseen.

Lapsen näkökulmasta katsottuna lastensuojelupalveluiden tulee turvata lapselle terve ja tasapainoinen kasvu aikuisuuteen. Lastensuojelun interventioiden, eli väliintulojen täytyy olla lapsen kehitysvaiheet huomioivaa, hienotunteista ja turvallisuutta luovaa. Koska mahdollisesti elämäntilanne lapsen osalta on muutoinkin järkyttänyt ja haavoittanut lasta, on erityisesti huolehdittava, että lastensuojelutoiminnoilla luodaan lapsen elämään turvaa eikä lisää järkytyksiä. Lasta tulee kuunnella omana itsenään ja hänen tarpeensa ja toiveensa pitää kuulla ja ottaa vakavasti. (Rousu & Holma 1999, 31.)

Lapset tuottavat tietoa ja viestittävät itselleen merkityksellisistä asioista sekä hyvin- ja pahoinvoinnistaan monilla tavoilla. Suoran sanallisen kerronnan tai kysymyksiin vastaamisen lisäksi lapsilähtöinen tiedonkeruu edellyttää aikuista, joka kykenee tukemaan lapsen tiedon tuottamista sekä tarjoamaan lapselle sopivia välineitä kertomiseen. Lapsen tieto edellyttää myös vastaanottamiskykyistä ja tulkitsemistaitoista kuulijaa. Tiedon tuottamistilanteessa tilanteen, lasten kokemusten ja taitojen lisäksi ratkaisevan tärkeää on aikuisen kyky ymmärtää lasta sekä tunnistaa merkitykset siinä, mitä lapsi tuottaa. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006,173.)

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS

5.1. Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat

Tutkimuksemme tavoitteena on tutkia omahoitajuutta lastensuojeluyksikössä lapsen näkökulmasta sekä tuoda esiin lastensuojeluyksikössä tutkimuksen toteutus hetkellä asuvien lasten ja nuorten ääni kuuluville omahoitajuudesta, heidän omien kokemuksiansa kautta.

Tutkimusongelmamme ja niiden alaongelmat ovat:

- Mikä merkitys omahoitajuudella on lapselle lastensuojeluyksikössä?
 - Millä tavoin lapsi kokee tarvitsevansa omahoitajaansa?
- Mitä yhteinen aika omahoitajan kanssa merkitsee lapselle?
 - Mitä lapsi pitää yhteisenä aikana ja onko yhteistä aikaa tarpeeksi?
- Miten lapsi kokee hänen ja hänen omahoitajansa välisen suhteen? Mikä on suhteen merkitys lapselle?
 - Mikä suhteessa omahoitajaan on lapselle tärkeintä?

5.2. Tutkimuksen kohderyhmä

Rajasimme tutkimuksemme kohteen vain lapsiin ja yhteen tiettyyn lastensuojeluyksikköön, jotta työmme palvelisi tiettyä, kohdennettua ryhmää parhaiten. Omahoitajuuden kokemus laitoksesta riippumatta on subjektiivista, vaikka omahoitajuutta laitoksesta riippuen toteutetaan eri tavoin. Joten tarkoin valitsemamme pieni kohderyhmä palvelee kaikkia omahoitajuusmenetelmää käyttäviä lastensuojeluyksiköitä

Kohderyhmänämme oli erään Päijät-Hämäläisen lastensuojeluyksikön 11 lasta, iältään 6-17-vuotiaita. Kaikki tutkimukseen osallistuneet lapset olivat huostaanotettuja (LSL 16§) ja sijoitettuna kyseessä olevaan yksikköön. Valitsimme kohderyhmäksemme lastensuojeluyksikössä tutkimus hetkellä parasta aikaa asuneet lapset sen vuoksi, että uskoimme saavamme heiltä tuoreita, tämän hetken kokemuksia ja näkökulmia omahoitajuuteen liittyen. Omasta halustaan tutkimuksesta jäi pois yksi lapsi, joten loppujen lopuksi tutkimuksemme osallistui 10 lasta, viisi poikaa ja viisi tyttöä. Näistä kymmenestä lapsesta yhdeksän osallistui sekä toimintaan että haastatteluun ja kyselylomakkeen tekoon. Yksi lapsi ei halunnut osallistua toimintaan, mutta osallistui aineistonkeruuseen eli haastatteluun ja kyselylomakkeeseen.

Ennen kuin meidän oli mahdollista aloittaa tutkimuksemme teko ja aineistonkeruu, anoimme tutkimuslupaa. Luvan meille myönsi erään Päijät-Hämäläisen kunnan Sosiaali- ja terveystoimialan lastensuojelun päällikkö. Suullisen luvan myönsi kyseessä olevan lastensuojeluyksikön johtaja. Harkinnan ja keskustelujen jälkeen lastensuojeluyksikön johtajan ja lastensuojelupäällikön kanssa tulimme tulokseen, ettei kirjallista lupaa lasten vanhemmilta tarvittu. Vanhemmat olivat kuitenkin tietoisia tutkimuksesta ja olisivat voineet halutessaan ottaa yhteyttä tutkijoihin. Tällaista tarvetta ei kuitenkaan ilmennyt. Jokaiselle lapselle selitettiin henkilökohtaisesti tutkimuksen luonne ja tarkoitus, ja jokainen lapsi sai itse päättää osallistumisestaan tutkimukseen.

5.3. Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksemme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmiämme olivat kyselylomake ja teemahaastattelu, jotka sisältyivät toimintaraan. Haastattelu suoritettiin teemahaastatteluna. Haastattelun teemat olivat yhdenmukaisia tutkimusongelmien kanssa, samoin kyselylomakkeen kysymykset. Tutkimme pienen joukon mielipiteitä ja näkökulmia omahoitajuudesta, joten kvalitatiivisen tutkimuksen luonne soveltuu tutkimukseemme paremmin kuin kvantitatiivinen. Hirsjärven ym. (2002, 124) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan ja tutkittavan suhde on läheisempi kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa.

Käytimme siis tutkimuksessamme teemahaastattelua ja kyselylomaketta, joiden avulla lapset pääsivät tuomaan omia mielipiteitään ja näkökulmiaan esille. Valitsimme kohderyhmämme niin, että se kattaa monen ikäisiä lapsia, näin ollen saimme monipuolisemman aineiston. Hirsjärven ym. (2002, 155) mukaan laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesien testaaminen vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Siinä suositetaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. Tällainen metodi on muun muassa teemahaastattelu. Kvalitatiivisen tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Tutkimuksen tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti.

Tutkimuksemme toinen aineistonkeruumenetelmä eli teemahaastattelu tapahtui yksilöhaastatteluina. Päädyimme yksilöhaastatteluihin, sillä ajattelimme siten saavamme lapsilta yksityiskohtaisempaa ja tarkempaa tietoa heidän kokemuksistaan omahoitajuudesta. Haastatteluissa käytettiin etukäteen laadittua haastattelurunkoa, jonka mukaan kaikilta haastateltavilta kysyttiin samat kysymykset tarvittaessa muokattuna. Haastattelijalla oli mahdollisuus tehdä tarkentavia ja selventäviä kysymyksiä. Puolistrukturoidun kyselylomakkeen lapset täyttivät myös itseksensä ja tarvittaessa tutkija auttoi lasta ymmärtämään mitä kysymyksillä tarkoitettiin. Kyselylomakkeessa oli avoimia kysymyksiä ja lomake oli kaikille vastaajille sama.

Aineiston keräämisen keinona toimiikin joko yksilö- tai ryhmähaastattelu riippuen siitä, millaista tietoa selvityksellä halutaan oma idean sisällöksi tai tueksi. Yksilöhaastatteluna suositeltavia aineiston keräämisen tapoja ovat joko lomake- tai teemahaastattelu. Kyselylomake on puolistrukturoitu haastattelulomake, jossa kaikilta tutkittavilta kysytään samassa järjestyksessä ja muodossa avoimet kysymykset. Valitsimme teemahaastattelun, koska se on puolistrukturoituna vapaampi tapa kerätä aineistoa ja toimii opinnäytetyissä mm. silloin, kun tavoitteena on kerätä tietoa jostakin tietystä teemasta. Haastattelutapa tulee valita sen mukaan millaista ja miten tarkkaa tietoa opinnäytetyön tueksi tarvitaan. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä. (Vilka & Airaksinen 2003, 63.) Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että yksi haastattelun aspekti, haastattelun aihepiirit, teema-alueet, on kaikille sama (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48).

Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetussa selvityksessä lomake- tai teemahaastattelun kysymykset ovat avoimia asiaan tai teemaan liittyen. Haastatteluaineiston keräämisessä on tärkeää, että aineisto kuvaa riittävän kattavasti ongelmaa jota on lähdetty ratkaisemaan selvityksen avulla. Aineiston määrä ei ole tärkeä vaan aineiston laatu. Laadun kriteeri on aineiston monipuolisuus ja se, miten hyvin se vastaa opinnäytetyön sisällöllisiin tavoitteisiin ja kohderyhmän tarpeisiin. (Vilka & Airaksinen 2003, 64.) Tutkimuksemme osallistui kymmenen lasta, joten saamamme aineisto oli kattava ja monipuolinen. Aineistomme kuvaa laajasti tutkimaamme ilmiötä eli omahoitajuutta lasten näkökulmasta.

6 TOIMINNAN TOTEUTUS JA AINEISTONKERUU

Aineistonkeruumenetelmää suunnitellessamme ajatuksenamme oli lapsiystävällisyys, joten liitimme tutkimukseemme mukaan myös toimintaa. Ajattelimme, että lapsille olisi helpompaa osallistua haastatteluun sekä kyselylomakkeen tekoon, kun mukana oli mukavaa toimintaa. Tutkimuksemme toteutus oli siis toiminnallinen. Halusimme tehdä haastattelutilanteesta lapsille rennon ja miellyttävän. Näin ollen pelkän kyselylomakkeen sekä haastattelun sijaan suunnittelimme myös rasteja, joiden tarkoituksena oli pelkästään hauskanpito ja yhteinen aika omahoitajan kanssa. Aineistonkeruun lisäksi toimintapäivän tarkoituksena oli siis myös tarjota lapselle ja omahoitajalle yhteistä aikaa normaalin arjen keskelle. Tutkimuksemme aineisto kerättiin elo-syyskuussa 2006. Toiminnallisia päiviä oli yhteensä neljä ja kullakin kerralla lapsia osallistui yhdestä kolmeen riippuen kyseisen lastensuojeluyksikön aikataulusta.

Suunnittelimme toimintaradan, johon sisältyi viisi rastia. Jokaiselle rastille siirryttiin tutkijan antamien vihjeiden avulla sekä annetulla tavalla kulkea esimerkiksi kolmijalkana. Toimintarata sijoitettiin lastensuojeluyksikön pihapiiriin. Tarkoituksena oli, että lapsi suorittaisi radan yhdessä omahoitajansa kanssa. Toimintarataa suoritti kerrallaan yksi omahoitaja-lapsi pari yhden tutkijan kanssa. Jokaisella lapsella oli lastensuojeluyksikössä kaksi omahoitajaa, joista vain toinen osallistui lapsen kanssa toimintaan. Lapset ja omahoitajat saivat keskenään sopia, kumpi omahoitajista oli toiminnassa mukana. Sama tutkija auttoi lasta kyselylomakkeen täytössä sekä teki haastattelun. Päädyimme tähän järjestelyyn siitä syystä, että uskoimme sen olevan lapsen kannalta selkeämpää ja mielekkäämpää kuin jos mukana ollut vieras aikuinen (tutkija) olisi vaihtunut toimintaradan aikana. Oletimme myös luottamussuhteen lapsen ja tutkijan välillä rakentuvan parhaiten siten, että lapsen rinnalla kulki koko ajan sama tutkija. Seuraavaksi erittelemme toimintarattamme jokaisen pisteen ja niiden tavoitteet.

1.rasti: Kasvomaalaus

Rastilla yksi tehtiin kasvo- tai käsimaalauksia lapsen toiveen mukaisesti. Sekä lapsi että omahoitaja pääsivät maalaamaan. Ensimmäisen rastin tarkoituksena ja tavoitteena oli luoda tunnelmaa sekä virittäytyä päivän teemaan, eli omahoitajuuteen ja yhdessäoloon. Oletimme lasten mahdollisesti jännittävän kyseistä toimintaa, joten yksi rastin tarkoitus olikin rentouttaa sekä purkaa jännitystä. Rastilla otimme kaikista pareista kasvomaalauksen jälkeen valokuvan, joka annettiin lapselle myöhemmin muistoksi päivästä ja omahoitajasta.

2. rasti: Kyselylomake

Laadimme kyselylomakkeen, jossa oli 20 kohtaa (LIITE 1). Kyselylomakkeen kysymykset olimme alustavasti teemoitelleet tutkimusongelmia vastaaviksi. Kyselylomakkeen kysymykset koskivat omahoitajuutta ja lomakkeen tarkoitus oli virittää lapsi tulevaa haastattelua varten. Kyselylomake oli yksi aineistonkeruuvälineemme. Laitoimme teemoihin liittyvien kysymysten lomaan myös niin sanottuja leikkimielisiä täydennettäviä lauseita, kuten esimerkiksi: Jos omahoitajani olisi eläin, niin hän olisi _____. Näiden lauseiden tarkoituksena oli keventää lomaketta ja tehdä siitä lapselle mielekäs.

Omahoitaja ei osallistunut rastiin kaksi, vaan hän sai oman tehtävän. Hänelle annettiin aikaa laatia oman valintansa mukaan joko runo, tarina tai kuva, joka liittyi omahoidettavaan. Annoimme tuotoksen valokuvan kera lapselle muistoksi.

3. rasti: Luottamusharjoitus

Rastilla kolme omahoitaja-lapsi pari suoritti luottamusharjoitteen. Siinä lapsen silmät sidottiin, ja omahoitaja kuljetti lasta sokkona pienen pujotteluradan läpi. Ensin niin, että omahoitaja piti lasta kädestä ja sitten vain sanallisesti ohjeistamalla. Sen jälkeen sama tehtiin niin päin, että omahoitajan silmät sidottiin ja lapsi toimi opastajana.

Harjoitteen tarkoituksena oli, että lapsi ja omahoitaja pääsivät kokeilemaan, miltä tuntuu luottaa toiseen. Tutkimuksemme kannalta ei ollut merkittävää havainnoida parin luottamussuhdetta, mutta harjoitteen tekeminen oli hyödyllistä parille itselleen, sillä he pääsivät itse ikään kuin testaamaan luottamusta toisiinsa.

4. rasti: Vesiviesti

Rastilla neljä pari kilpaili keskenään siitä, kumpi täytti annetun astian nopeammin vedellä. Rastilla osallistujat joutuivat hakemaan vettä lyhyen matkan päästä ja kuljettamaan sitä omaan astiaan pienellä kulholla. Nopeimmin astiansa täyteen saanut oli voittaja. Rastin tarkoitus oli luoda leikkimielinen kilpailutilanne lapsen ja hänen omahoitajansa välille siksi, että kyselylomakkeen täytön jälkeen oli hyvä hieman keventää tunnelmaa ja virkistää ajatuksia.

5. rasti: Haastattelu

Rasti viisi oli tutkimuksemme kannalta tärkein yhdessä kyselylomakerastin kanssa. Haastattelussa pääsimme tarkentamaan lasten vastauksia kyselylomakkeessa, joten haastattelu ikään kuin kiteytti kaiken oleellisen yhteen. Haastattelukysymykset (LIITE 2) oli teemoiteltu tutkimusongelmien mukaisesti alustavasti etukäteen ja ne tukivat kyselylomakkeen kysymyksiä.

Haastattelutilanteessa olivat mukana vain lapsi ja tutkija. Haastattelut nauhoitettiin. Omahoitaja jätettiin tilanteesta pois, jotta lapsi sai vapaasti ja luottamuksellisesti ilmaista todellisia mielipiteitään ja ajatuksiaan omahoitajuudesta. Olimme etukäteen laatineet tutkimusongelmia vastaavia kysymyksiä, joita haastattelussa kävimme läpi lapsen kanssa. Haastattelussa esitettiin jokaiselle lapselle samat kysymykset, mutta tutkijan oli mahdollista tehdä lisä- ja tarkentavia kysymyksiä oman tulkintansa mukaan. Haastattelu oli näin ollen puolistrukturoitu. Eskolan ja Suorannan (2003, 86) mukaan puolistrukturoiduissa haastatteluissa kysymykset ovat kaikille samat, mutta vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin. Puolistrukturoiduille menetelmille on siis ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaik-

kia (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47). Jokaisen lapsen haastattelu nauhoitettiin, jotta kaikki tieto saatiin tallennettua asiatarvasti. Näin ollen vastauksiin oli helppo palata myöhemmin. Ennen haastattelua jokaiselle lapselle selvennettiin, miksi nauhoitetaan ja mitä nauhoille tehtiin. Lapsille annettiin mahdollisuus kuunnella haastattelu nauhalta jälkikäteen. Lapsilla oli myös mahdollisuus kieltäytyä nauhoituksesta.

Toiminnan jälkeen omahoitajat täyttivät palautelomakkeen (LIITE 3) toiminnasta. Lapsilta palaute kysyttiin suullisesti. Palautekeskustelu oli tärkeää sekä lapselle että tutkijoille, koska lapsen kanssa oli hyvä käydä läpi mahdolliset mieltä askarruttavat asiat. Tutkijoiden kannalta palaute taas oli tärkeää tutkimuksen onnistumisen kannalta.

7 TUTKIMUKSEN VALIDITEETTI JA RELIABILITEETTI

Tutkimusta arvioitaessa tulee ottaa huomioon tutkimuksen validiteetti eli pätevyys sekä tutkimuksen reliabiliteetti eli luotettavuus. Tutkimuksen pätevyys tarkoittaa esimerkiksi tutkimusmenetelmän kykyä selvittää sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoituskin selvittää (Vilkkä 2005, 161). Raportoitaessa tuloksia voidaan tutkimus validoida viittaamalla sopivissa paikoissa kirjallisuuteen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 190). Tutkimuksen luotettavuudella tarkoitetaan muun muassa sitä, että kuinka luotettavaa tutkijan analyysi materiaalista on. Reliaabelius koskee sitä, onko kaikki käytettävissä oleva aineisto otettu huomioon, onko tiedot litteroitu oikein jne. Samoin on tärkeää, että tulokset niin pitkälle kuin mahdollista heijastavat tutkittavien ajatusmaailmaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 189.)

Validiutta tarkastellaan jo tutkimusta suunniteltaessa. Kysymys on siitä, miten onnistuneesti tutkija on kyennyt siirtämään tutkimuksen ajatuskokonaisuuden esimerkiksi haastattelurunkoon sekä, millä tavalla tutkittavat ovat ymmärtäneet esimerkiksi kyselylomakkeen kysymykset. (Vilkkä 2005, 161.) Tutkimuksessamme olemme asettaneet niin kysymykset kyselylomakkeessa kuin kysymykset haastattelurungossakin silmällä pitäen tutkimusongelmiamme. Laatimamme kyselylomake sekä haastattelurunko tukevat sisällöltään toinen toistaan ja selvittävät

näin ollen sitä, mitä niiden on tarkoituskin selvittää. Tutkittavat lapset ymmärsivät asetetut kysymykset pääsääntöisesti hyvin, joten se tukee tutkimuksemme validiutta.

Hirsjärven ym. (2000, 187–188) mukaan validius määritellään siten, että koskeeko tutkimus sitä, mitä sen on oletettu koskevan. Tutkija siis tutkii sitä mitä on aikonut tutkia ja hänen käsitteiden määritelmänsä ovat mahdollisimman lähellä tutkittavien ja tutkimusyhteisön käsitystä. Validiuden käsitteeseen liittyy myös tutkimustulosten yleistettävyyys esimerkiksi erilaisiin tilanteisiin ja erilaisiin henkilöihin. Tutkimuksemme tulokset vastaavat asettamiamme tutkimusongelmia tuoden lasten näkökulman esille. Tuemme saatuja tuloksia paikka paikoin aiheeseen liittyvällä kirjallisuudella. Tutkimustuloksemme lasten kokemuksista omahoitajuuteen liittyen ovat yleistettävissä, sillä omahoitajuuden kokemus on subjektiivista riippumatta esimerkiksi siitä, missä omahoitajuutta harjoittavassa lastensuojeluyksikössä lapsi on.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pääasiallisin luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja näin ollen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Tämän takia kvalitatiiviset tutkimusraportit ovat yleensä paljon henkilökohtaisempia, tutkijan omaa pohdintaa sisältäviä. (Eskola & Suoranta 2003, 210.) Tutkimustulokset ovat reliaabeleita, jos kaksi arvioitsijaa päätyy samanlaiseen tulokseen. Yksimielisyyden todennäköisyys kasvaa silloin, kun arvioinnit on sijoitettava tiettyihin luokkiin ja kun näitä luokkia on vähän. Kaksi arvioijaa päätyy keskustelemalla luokituksista yksimielisyyteen. Toinen tapa ymmärtää reliaabelius on se, että kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä saadaan sama tulos. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 186.) Kun analysoimme tutkimustuloksia, niin muodostimme saatujen vastausten perusteella kolme teemaa (luokkaa), joiden mukaan tulokset teemoiteltiin. Hirsjärven ym. (2000, 185) mukaan haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta. Jos vain osaa haastateltavista on haastateltu tai jos tallenteiden kuuluvuus on huonoa, tai litterointi noudattaa eri sääntöjä alussa ja lopussa tai jos luokittelu on sattumanvaraista, haastatteluaineistoa ei voida sanoa luotettavaksi. Suoritimme koko analysointiprosessin, litteroinnista johtopäätöksiin, yhdessä, joten

päädymme molemmat samoihin havaintoihin ja olimme yksimielisiä johtopäätöksistä.

8 AINEISTON ANALYSOINTI JA TULOKSET

Teemoittelimme tutkimuksemme teemat haastattelusta ja kyselylomakkeista saamiemme vastausten mukaan. Aineistosta nousi esiin kolme pääteemaa: 1. omahoitajan merkitys lapselle, 2. lapsen suhde omahoitajaan sekä 3. yhteinen aika ja sen merkitys lapselle.

Aineiston analysoinnin ensimmäinen vaihe oli haastattelujen litterointi. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 138) mukaan litterointi eli sanasanainen puhtaaksikirjoitus voidaan tehdä koko haastatteludialogista, tai se voidaan tehdä valikoiden, esimerkiksi vain teema-alueista tai vain haastateltavan puheesta. Me litteroimme koko haastattelun sanatarkasti. Kirjoitimme haastattelut tietokoneelle ja osallistuimme molemmat samanaikaisesti litterointiin. Tämä sen takia, että pystyimme takamaan, että saimme nauhalta kaiken oikein ylös ja tulkitsimme kuulemamme samalla tavalla. Tämän jälkeen liitimme jokaisen haastattelun litteroinnin ja kyselylomakkeen vastaukset yhteen ja poimimme jokaisen teeman alle muodostuneet erilaiset vastaukset. Erottelimme teemat toisistaan eri väreillä ja näiden värien avulla erottelimme saadut vastaukset toisistaan teemojen mukaan. Kirjoitimme vastaukset teemoittain tietokoneelle. Hirsjärven ym. (2000, 142) määritelmän mukaan teemoittelulla tarkoitetaan sitä, että saman henkilön samaa teema-aluetta koskevat vastaukset kerätään yhteen. Kyseessä on lukemis- ja analyysivaiheen alku. Tutkijan on pyrittävä tavoittamaan haastatteluvastauksen olennainen sisältö. Näin muistiin merkitty tieto läpäisee kirjoittajan seulan eli valitaan mitä tallennetaan ja mitä jätetään pois.

8.1. Omahoitajan merkitys lapselle

Tutkimuksestamme selviää, että omahoitajat ovat pääasiassa lapsille niitä henkilöitä, jotka huolehtivat lapsen asioista ja jonka puoleen lapsi ensisijaisesti kääntyy, esimerkiksi ongelmatilanteissa. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista lapsista kokee, että omahoitajat ovat niitä, jotka antavat rahaa ja ostavat vaatteet. Jokainen vastanneista kertoi tarvitsevänsä omahoitajiansa. Tarpeet vaihtelivat jonkun verran tapauskohtaisesti. Vaikka jokainen vastaajista mainitsi tarvitsevänsä omahoitajiaan, niin suurimman osan oli vaikea pukea sanoiksi, mitä he omahoitajiltaan tarvitsivat. Vain neljä kymmenestä osasi nimetä konkreettisia tarvitsemiaan asioita. Näitä asioita olivat huolenpito, lämpö sekä tuki ja turva.

..jos mä tartten apua jossain jutussa, esim.läksyissä tai jossain muussa hommassa ja monis muissakin asioissa.

..omahoitaja on minulle henkilö, joka antaa vaatteita ja rahaa..

Kysyimme lapsilta, oliko omahoitajilla eri merkitys kuin muulla lastensuojeluyksikön henkilökunnalla, johon yhtä kymmenestä lukuun ottamatta vastasi, että omahoitajilla oli eri merkitys kuin muilla. Kolmen vastaajan mukaan omahoitajille kerrotaan enemmän henkilökohtaisista asioista ja yksi vastaajista mainitsee muiden hoitajien tuntuvan vieraimmilta. Viidellä, eli puolella vastanneista lapsista on kokemus siitä, että heidän omahoitajansa tuntevat heidät ja heidän asiansa muuta henkilökuntaa paremmin. Useista lasten vastauksista ilmenee myös, että omahoitajista toinen on lapselle läheisempi ja ensisijaisempi kuin toinen. Tähän vaikuttava tekijä lasten mukaan on, ainakin osittain, omahoitajien sukupuoli (esimerkiksi pojat keskustelevat tietyistä asioista mieluummin miehen kanssa kuin naisen.)

..koska omahoitajat tuntee mut paljon paremmin. Ne tietää musta paljon enemmän kuin muut.

Vaikka omahoitajat ovat lapsille erilaisessa asemassa kuin muut työntekijät, niin siltikään vastaajista neljän mielestä omahoitajilla ei ole sen erityisempää asemaa lapsen elämässä kuin muilla hänen elämäänsä kuuluvilla aikuisilla.

Vastaajat mainitsevat omahoitajissaan tärkeimmiksi piirteiksi muun muassa luonteen, elämän opettamisen sekä sen, että he ovat lapsille olemassa. Kaksi vastaajista kuvasi omahoitajiaan omalla tavallaan vanhempia korvaaviksi henkilöiksi lastenkodissa ollessaan.

..He ovat kuin toiset vanhemmat tavallaan..

Kysyimme lapsilta, mitä tunteita heidän omahoitajansa heissä herätti. Neljä ei osannut pukea tunteitaan sanoiksi, kolme kuvasi tunteitaan positiivisiksi ja kaksi vastasi tuntevansa aika ajoin vihaa omahoitajiaan kohtaan. Yhdellä lapsella oli tutkimushetkellä erimielisyyksiä omahoitajansa kanssa, mikä saattoi vaikuttaa hänen vastauksiinsa.

...lämpimiä tunteita, en vaihtaisi edes miljoonasta.

...jos suoraan sanon, niin joskus (harvoin) vihan tunteita, mutta yleensä ihan normii... Eli ei mitään.

8.2. Lapsen suhde omahoitajaansa

Yhdeksän vastaajista ilmoitti suhteensa omahoitajiinsa olevan hyvä. Vain yksi vastaajista ei osannut määritellä suhteen laatua. Yksi lapsista määritteli suhteensa omahoitajiinsa erittäin läheiseksi ja syväksi. Lapsilta kysyttäessä miten he tulevat toimeen omahoitajiensa kanssa, niin seitsemän vastaajista ilmoitti, että hyvin, kaksi vaihtelevasti sekä yksi loistavasti. Lapsille omahoitajasuhteessa tärkeintä

onkin pääasiassa se, ettei riidellä ja tullaan toimeen. Lapset nostivat tärkeiksi seikoiksi suhteissa omahoitajiinsa myös rehellisyyden sekä ystävyuden.

..no en mä tiedä...Me ollaan niin hyviä ystäviä silleen tavallaan, mä en osaa selittää sitä syvyyttä siinä, mutta se on aika syvä suhde.

..No et ollaan rehellisiä. Niin se on hyvä.

Haastattelussa ja kyselylomakkeessa kartoitettiin, mitä suhde omahoitajiin antoi lapselle ja mitä suhde heihin merkitsi. Lapset kertoivat saavansa suhteesta lohtua, ystävyyttä, auttavia keskusteluja sekä ohjeita elämään. Suhde omahoitajiin antaa lapselle myös hoivaa ja rakkautta. Suhteen merkitystaso lapselle vaihteli paljon. Vastaukset liikkuivat ääripäästä toiseen (ei merkitse mitään - merkitsee kaikkea). Neljän lapsen mielestä suhde omahoitajaan ei merkitse heille mitään, kahden mielestä omahoitaja suhde merkitsee heille paljon, kolmen lapsen mielestä suhde omahoitajaan merkitsee samaa kuin suhde muuhun henkilökuntaan ja yhden mielestä omahoitajasuhde on hänelle ystävyysuhde.

Omahoitajani antaa minulle ihan tarpeeksi aikaa keskustella.

Omahoitajani on kuin äiti, eli antaa apua, hoivaa ja rakkautta.

Haastattelussa lapsilta kysyttiin, mitä odotuksia heillä oli omahoitajiltaan. Puolella vastanneista ei ollut mitään odotuksia. Toinen puoli nimesi odotuksiinsa esimerkiksi, että omahoitajat pysyisivät aina samanlaisina, omahoitajat pitäisivät huolta ja olisivat turvallisia sekä luotettavia aikuisia. Kyselylomakkeessa lapsilta kysyttiin, että mitä he toivoivat omahoitajiltaan. Toiveita oli seuraavanlaisia: vähemmän pitkiä istuntoja, pääsy kotiin sekä enemmän välittämistä.

Kartoitimme tutkimuksessamme lapsen luottamussuhdetta omahoitajiinsa. Vastajista yhdeksän kertoi voivansa luottaa omahoitajiinsa. Yksi lapsi koki luottamusta horjuttavaksi tekijäksi sen, että omahoitajat ja muut ohjaajat kirjoittivat raporttia päivittäin. Seitsemän lasta kertoi voivansa jakaa omahoitajiensa kanssa kaikki,

henkilökohtaisetkin, asiat, kaksi vastaajaa taas koki, ettei ihan kaikista asioista voinut puhua kenenkään lastensuojeluyksikön henkilökuntaan kuuluvan henkilön kanssa. Varsinkin teini-ikäiset tytöt kertoivat jakavansa omat henkilökohtaiset asiansa mieluummin esimerkiksi läheisten ystäviensä kanssa, kuin omahoitajan kanssa. Teini-ikäisten tyttöjen mielestä oli naisohjaajalle helpompi puhua niin sanottuja tyttöjen juttuja kuin miespuolisille työntekijöille, vaikka mies olisikin omahoitaja.

No niinku niistä asioista mistä mä voin täällä puhua, ett en mä niinku kaikista asioista puhu välttämättä kellekään tai ehkä jollekin kaverille tai ystävälle, mut niinku muuten joo.

8.3. Yhteinen aika omahoitajan kanssa ja sen merkitys lapselle

Aika omahoitajien kanssa merkitsee neljälle lapselle paljon. Kolme vastaajaa ei pitänyt aikaa omahoitajien kanssa merkityksellisenä. Yksi vastasi, että aika omahoitajien kanssa merkitsi saman verran kuin muidenkin ohjaajien kanssa. Yhdelle aika omahoitajien kanssa merkitsi hänen sanojensa mukaan kaikkea. Yksi vastaajaa kuvasi yhteistä aikaa omahoitajan kanssa pitkiksi istunnoiksi. Kun lapset viettävät aikaa omahoitajiensa kanssa, niin he kuvaavat oloaan mukavaksi, rentoutuneeksi sekä hyväksi. Kukaan ei kuvannut oloaan negatiiviseksi. Ainoastaan erimielisyyksien sattuessa omahoitajien kanssa olo muuttuu epämukavaksi. Lapset eivät pääsääntöisesti kokeneet omahoitajien keskittyvän vain heihin, kun he viettävät aikaa yhdessä. Tämän lapset perustelivat siten, että tietävät omahoitajilla olevan paljon muutakin tekemistä ja kiireitä työaikanaan, joten vain heihin keskittyminen ei ole käytännössä mahdollista.

..Joskus tulee sitä, että muut lapset tulee ovelle kolkuttaa tai sit ne (omahoitajat) sanoo, ett kerro äkkiä, ett hänen pitää lähtee kaupungille tai muuta, ni se ei tunnu kauheen kivalta, kun tulee sellai kiire, ett mä en kerkee sanoo sitä asiaa suoraan sillain sydämestä, vaan se kylmenee sillain hölmösti.

Pyysimme lapsia kertomaan, mitä he pitivät yhteisenä aikana omahoitajiensa kanssa. Yhdeksän lapsista sanoi, että yhteinen aika omahoitajien kanssa koski kaikkea, kun he olivat tekemisissä tavalla tai toisella. Yhteiseksi ajaksi ei siis määritellä vain sitä aikaa, kun lapset ovat omahoitajiensa kanssa kahden kesken. Useat sanoivat yhteisen ajan olevan sitäkin, kun katsotaan TV:tä ja pelataan kaikki lapset ja vuorossa olevat hoitajat yhdessä. Silloin kun omahoitajien kanssa ollaan kahden kesken, niin silloin lapset, huvittelun lisäksi, juttelevat heidän kanssaan vakavimmistakin asioista. Kahdeksan kymmenestä kokee kahdenkeskisen yhteisen ajan omahoitajan kanssa hauskaksi ja mukavaksi. Kahden vastaajan mielestä yhteinen aika on tylsää tai pitkästyttävää.

Haastattelusta nousee esiin, että aikaa omahoitajien kanssa on kuuden vastaajan mielestä tarpeeksi. Kolme vastaa yhteistä aikaa olevan liian vähän ja yhden vastaajan mielestä yhteistä aikaa on liikaa. Kyselylomakkeessa toiveena omahoitajille esitetään muutama otteeseen halu saada enemmän yhteistä aikaa omahoitajien kanssa.

9 TUTKIMUSTULOSTEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1. Omahoitajan merkitys lapselle

Ensimmäisessä tutkimusongelmassamme selvitimme omahoitajien merkitystä lapselle sekä sitä, millä tavoin lapsi kokee tarvitsevansa omahoitajiansa. Lasten vastauksista tulee esiin, että omahoitaja on joko henkilö, joka järjestää ja hoitaa lapsen kaikki asiat ilman varsinaista tunnesuhdetta, tai henkilö, joka myös merkitsee tunnetasolla lapselle enemmän kuin vain asioiden hoitajaa ja materian tuojaa. Kyrönsepän ym.(1990, 7) mukaan omahoitajan tehtävä onkin ollut pääasiassa lasten asioiden hoitaminen, järjesteleminen ja lapsen asioista selvillä oleminen. Nykyään omahoitaja käsitetään myös lapsen, eikä vain hänen asioidensa hoitajana. Tutkimuksessamme enemmistö lapsista olikin sitä mieltä, että omahoitajalla oli erilainen merkitys kuin lastensuojeluyksikön muulla henkilökunnalla. Osa lap-

sista koki, että omahoitajat tunsivat heidät ja tiesivät heidän asioistaan enemmän kuin muu henkilökunta.

Omahoitajalla onkin tietyissä rajoissa erilainen vastuu lapsen hoitamisesta ja kasvattamisesta kuin muilla työntekijöillä (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101).

Lapset ovat päivittäisiä asioitaan hoitaessaan enemmän omahoitajiensa kanssa tekemisissä, joten näin ollen he kokevat omahoitajat merkityksellisemmäksi aikuisiksi kuin muut työntekijät. Lasten vastauksista ilmenee, että omahoitajat ovat sen vuoksi erilaisessa merkityksessä lapselle, koska he pääosin hoitavat lapselle tärkeitä asioita, kuten vaatehankinnat, viikkorahan antamisen sekä luvat viikonloppulomille. Törrönen (1994, 61) kuvaa lapsen hyvinvointia sosiaalisena, henkisenä ja fyysisenä osallisuutena ja turvallisuutena. Hänen mukaansa hyvinvointiin kuuluu sellaisten perustarpeiden, kuten esimerkiksi ravinnon, asumisen ja vaatetuksen, tyydyttäminen. Vaikka lapset toivatkin haastattelussa ja kyselylomakkeessa vahvasti esille sen, että omahoitajat olivat niitä, jotka hoitivat lapsen niin sanotut ulkoiset tarpeet (raha, vaatteet), niin siitä huolimatta osalle lapsista omahoitajat erosivat muista lastensuojeluyksikön aikuisista myös tunnetasolla. Tällä tarkoitamme sitä, että näillä lapsilla on myös tärkeitä tunnesiteet omiin turvallisiin aikuisiin, omahoitajiin. Omahoitajan tehtäviin kuuluu tarjota huolenpitoa, turvallisuutta ja luotettavuutta (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101,103).

Omahoitajilleen lapsi kokee turvallisena kertoa omista henkilökohtaisista asioistaan, kuten esimerkiksi seurusteluun liittyvät asiat, kun taas muulle henkilökunnalle lapsi ei niin helposti avaudu ja saattaa jopa kokea toiset työntekijät vieraina. Mattila (2004, 23) kirjoittaa; lasta ei auta, vaikka hänen ympärillään olisi parvi ystävällisiä aikuisia, jos hän ei saa apua ja tukea silloin, kun tarvitsee ja sellaista kuin tarvitsee. Omahoitajan tulee huolehtia siitä, että lapsella on tunne siitä, että hänellä on aikuinen, jonka puoleen kääntyä. Pääsääntöisesti lapset kokevat tarvitsevansa omahoitajiaan. Tarpeet vaihtelevat lasten kohdalla yksilökohtaisesti. Toiset kokevat tarvitsevansa omahoitajiaan erilaisten ongelmien ja asioiden selvittämiseen, ajatusten sekä tunteiden purkamiseen ja keskusteluun sekä rahan käyttöön. Lapset kuvasivat omahoitajien heissä herättämiä tunteita sekä negatiivisiksi että positiivisiksi. Lasten positiivisiksi nimeävät tunteet ovat muun muassa lämpö

ja rauhallisuus. Negatiivisista tunteista lapset taas mainitsivat esimerkiksi vihan tunteen. Lasten omahoitajat epäilivät, että lasten vastauksiin saattaisi vaikuttaa heidän ja omahoitajiensa senhetkinen tilanne tunnetasolla ja näin muutaman lapsen kohdalla tapahtuikin. Kyrönsepän ym. (1990, 52) mukaan omahoitaja turvallisen aikuisen roolissa tarjoaa lapselle mahdollisuuden kokea ja kokeilla erilaisten tunteiden liikkeellepanemaa käyttäytymistä.

9.2. Lapsen suhde omahoitajaansa

Kolmantena tutkimusongelmanamme on lapsen suhde omahoitajiin ja suhteen merkitys lapselle sekä mikä suhteessa on lapselle tärkeintä. Lasten näkökulmasta suhde omahoitajiin on pääsääntöisesti hyvä ja omahoitajien kanssa tullaan toimeen. Suhde omahoitajiin koettiin merkitykselliseksi ja verrattiin jopa ystävyys- ja vanhempisuhteeksi. Törrösen (1999, 105) mukaan jotkut hoitajat ovat lapsille kuin tovereita, ja muutamat hoitajat näyttävät enemmän sijaisvanhemman roolissa. Vastakohtana tälle oli kokemus siitä, ettei suhdetta omahoitajiin pidetty lainkaan merkityksellisenä. Omahoitaja-lapsi suhteen tärkeimpinä elementteinä lapset mainitsevat olevan luottamuksen toisiinsa, rehellisyyden sekä suhteen toimivuuden.

Lapset kokevat erittäin tärkeänä sen, että voivat luottaa omahoitajiinsa. Tutkimustuloksista selviää, että luottamussuhde lapsen ja aikuisen välillä on olemassa ja tämä mahdollistaa sen, että lapset voivat puhua omahoitajilleen niistä asioista, joista yleensä lapsi kokee voivansa puhua lastensuojeluyksikössä. Lapset tiedostavat sen, että lastensuojeluyksikön muu henkilökunta on tietoinen lapseen liittyvistä asioista, mutta ovat tietoisia myös siitä, että omahoitajalle voi uskoutua omista henkilökohtaisista asioista. Kuten Sorsakin (2002, 166) on tutkimuksessaan todennut: omahoitaja on henkilö, jonka kanssa voi puhua niin vaikeista kuin myönteisistäkin asioista. Hän sanoo, että suhteessa omahoitajaan voi yksilöityä, eikä aina tarvitse ajatella samoin kaikista asioista. Omahoitajaan voi muodostua läheinen suhde ja lapsi voi kokea tulevansa välitetyksi.

9.3. Yhteinen aika omahoitajan kanssa

Toinen tutkimusongelmamme käsittelee yhteisen ajan merkitystä omahoitajien kanssa lapselle sekä mitä lapsi pitää yhteisenä aikana ja onko yhteistä aikaa lapsen mielestä tarpeeksi. Vastaukset yhteisen ajan merkityksestä omahoitajien kanssa jakautui selkeästi kahtia: puolet lapsista oli sitä mieltä, että yhteinen aika oli erittäin merkityksellistä, kun taas toinen puoli ei kokenut yhteistä aikaa lainkaan merkitykselliseksi.

Osalle lapsista yhteinen aika on sitä, kun lapsi on kahden kesken omahoitajiensa kanssa, kun taas osalle lapsista yhteinen aika on jo sitäkin kun omahoitajat ovat työvuorossa. Yksikään lapsista ei ilmaissut tarvitsevansa omahoitajaltaan mitään erityistä tekemistä, vaan pelkkä yhdessä vietetty aika koettiin tärkeäksi. Mattilan (2004, 16) mukaan yhteisen arjen ei tarvitsekaan olla erityisen hienoa palvelukseen lasta, vaan hänen mielestään näyttävä toiminta on yleensä aikuista eikä lasta varten. Lapsille tärkeiksi hetkiksi nousivat esimerkiksi hetket iltaisin television ääressä sekä kahdenkeskiset keskustelut omahoitajien kanssa. Yhteistä aikaa omahoitajan kanssa ei kuitenkaan luonnehdittu pelkästään hauskanpidoksi eivätkä lapset odottaneetkaan yhteisen ajan olevan pelkästään huvittelua. Toisin sanoen arkiset asiat sekä vakavistakin aiheista puhuminen luetaan yhteiseen aikaan kuuluvaksi ja sitä kautta tärkeiksi. Yhteiset hetket koettiin pääsääntöisesti mukaviksi ja toivotuiksi ja yhteistä aikaa omahoitajien kanssa koettiin olevan tutkimusta toteutettaessa tarpeeksi, mutta osa lapsista toivoi silti kahdenkeskistä aikaa lisää. Lapset ovat tyytyväisiä, kun he saavat toivomansa henkilön huomiota tai oman hetken tämän kanssa: ne ovat yhdessäolonhetkiä, jolloin lapset tuntevat sanoneensa tai kuulleensa jotakin tärkeää ja mieleenpainuvaa (Törrönen 1999, 110). Lasten vastauksista oli pääteltävissä, että he ymmärsivät omahoitajien ajan olevan rajallista ja siihen nähden yhteistä aikaa koettiin olevan tarpeeksi.

10 POHDINTA

Tutkimuksestamme selviää, että omahoitajat ovat lapselle merkityksellisiä. Merkityksen kokeminen on jokaiselle lapselle subjektiivinen, mutta jokaiselle omahoitajat ovat niitä henkilöitä, jotka tyydyttävät lapsen tarpeet niin materiaalisesti kuin tunnetasollakin. Toisin sanoen omahoitajat vastaavat lapsen aikuisen tarpeeseen. Aika omahoitajien kanssa on lapselle tärkeää ja sitä on riittävästi. Lapsille riittää aikuisen tarpeen tyydyttämiseen myös pelkkä arkinen oleminen eikä aina tarvita kahden keskistä aikaa omahoitajien kanssa, vaikka kahdenkeskinen aika koetaan ainutlaatuiseksi. Kahdenkeskisen ajan arvokkain anti lapselle on kokemus siitä, että hän tulee kuulluksi ja on tärkeä. Tämän ajan kautta lapsella ja omahoitajalla on mahdollisuus rakentaa ja pitää yllä suhdettaan. Toimiva suhde omahoitajiin onkin lapselle tärkeää. Se tuo lapselle turvallisuuden tunnetta sekä toimiva luottamussuhde aikuisiin auttaa lasta muodostamaan itsestään positiivista minäkuvaa.

Tutkimustuloksista ilmenee, että omahoitaja on karkeasti jaoteltuna henkilö, jolla on lapselle tunnetasolla joko suuri merkitys tai ei merkitystä juuri lainkaan. Toiset lapsista haluavat tietoisesti pitää omahoitajat etäämmällä kuin toiset, sillä he ovat lojaaleja omille biologisille vanhemmilleen. Mielestämme tutkimustulokset tuovat hyvin esille sen, miten paljon ja missä asioissa lapsi omahoitajaansa todella tarvitsee. Tutkimustulokset osoittavat myös ne omahoitajuuden osa-alueet, joihin lapset kaipaavat enemmän panostusta omahoitajilta, kuten esimerkiksi yhteinen aika omahoitajien kanssa. Lapset toivat rohkeasti esiin haastatteluissa omia kokemuksiaan ja näkemyksiään omahoitajuudesta ja siihen liittyvistä asioista sekä tunteuksista. Onnistuimme luomaan lapsille turvallisen ja luotettavan ilmapiirin ilmaista itseään ja jakaa kokemuksiaan.

Tutkimus vahvisti käsityksiämme siitä, että omahoitajia todella tarvitaan. Omahoitajamenetelmä on lastensuojeluyksiköissä keskeinen työmenetelmä, joka on luotu lastensuojeluyksiköissä asuvia lapsia ja heidän hyvinvointiaan silmällä pitä-

en. Mielestämme lasten näkökulmia ja mielipiteitä omahoitajuudesta tulisi aina kartoittaa mahdollisuuksien mukaan, sillä heiltä saadaan paras palaute omahoitajien työstä. Omahoitajien työ on arvokasta ja omahoitajille tulisi tarjota parhaimmat mahdolliset resurssit toteuttaa ja kehittää työtään.

Päädyimme tutkimaan omahoitajuutta toiminnan tukemana siitä syystä, että toiminnallisuus on molemmille tutkijoille luonteva tapa toimia ja työskennellä. Molemmat tutkijat ovat vetäneet toiminnallisia ryhmiä lasten parissa opiskelujen aikana, joten aikaisemmat kokemukset tukivat valintaa tuoda toiminnallisuutta mukaan opinnäytetyöhömmme. Aikaisempien kokemustemme kautta olemme havainneet, että lapset tuovat helpommin mielipiteitään sekä tunteitaan esille silloin, kun ilmapiiri on rento ja hyväksyvä. Halusimme tuoda perinteisten aineistonkeruunetelmien rinnalle tutkimukseemme toimintaa, jonka avulla tutkimuksesta saatiin mielekäs niin lapsille kuin tutkijoillekin.

Tutkimuksemme olisi voinut toteuttaa niin, että jokaisesta Päijät-Hämeen lastensuojeluyksiköstä olisi osallistunut tietyn ikäisiä lapsia omahoitajineen. Tulimme kuitenkin siihen johtopäätökseen, että lapsen kokemus omahoitajuudesta ei ole sidottu laitokseen, ikään eikä sukupuoleen. Lapset kokevat omahoitajuuden ajasta ja paikasta riippumatta subjektiivisesti, näin ollen yhteen tiettyyn yksikköön tehty tutkimus on hyödynnettävissä muissakin yksiköissä. Tutkimuksesta on välitöntä hyötyä niin tutkimukseen osallistuneelle lastensuojeluyksikölle kuin muillekin omahoitajuutta harjoittaville yksiköille.

Tutkimukseemme osallistuneet lapset olivat iältään 6-17-vuotiaita. Ikähaarukka on melko suuri, tämän pyrimme ottamaan niin toiminnassa kuin aineistonkeruusakin huomioon. Haasteena oli se, miten toiminnan sai kaikille mielekkääksi ja tutkimukseen osallistumisen mukavaksi. Lapsilta saadun välittömän palautteen mukaan toiminta oli mukavaa ja omahoitajan kanssa vietetty aika oli toivottua, mutta omahoitajilta saadun kirjallisen palautteen mukaan osa vanhemmista lapsista olisi odottanut toiminnan rasteilta enemmän. Omahoitajat eivät palautteessaan kuitenkaan maininneet yhtään parannusehdotusta. Olimme itsekin tietoisia siitä, että rastit saattaisivat olla joillekin lapsille haasteettomia. Pienellä hionnalla oli-

simmekin voineet saada toiminnasta hiukan haastavamman vanhemmillekin osallistujille. Toiminta oli kuitenkin tutkimuksen kannalta toissijainen aineistonkeruumenetelmiin nähden, koska toiminnalla ei pyritty saamaan tutkimusaineistoa, vaan haastattelulla ja kyselylomakkeella. Tarkoituksenamme oli tarjota toiminnalla mukavaa, toivottua yhdessäoloa omahoitajan kanssa.

Vaikka toiminta ei ollutkaan palautteen mukaan kaikille riittävän haastavaa niin toiminnan pituus oli kuitenkin sopiva. Rata kesti ajallisesti noin puoli tuntia emmekä usko, että lapset olisivat jaksaneet keskittyä yhtään pidempään. Lasten antaman välittömän palautteen sekä omien havaintojemme mukaan toimintarata aineistonkeruumenetelmiseen onnistui kaiken kaikkiaan hyvin. Lapset nauttivat päivästä ja yhteistä ajasta omahoitajiensa kanssa. Jotta toiminnasta olisi saatu kaikille lapsille yhtä haastava, niin toimintaratoja olisi pitänyt järjestää kaksi erilaista: pienille lapsille omansa ja vanhemmille lapsille haastava. Tämä olisi kuitenkin ollut käytännössä hankala toteuttaa ja olisi mielestämme saattanut vaikuttaa jollakin tavalla tutkimustuloksiin.

Kahden toimintaradan toteutus olisi ollut hankalaa muun muassa lastensuojeluyksikön aikataulun (esimerkiksi omahoitajien työvuorot sekä lasten omat menot) sekä tutkimuksemme aikataulun takia. Ajattelimme myös kahden erilaisen radan saattavan vaikuttaa lasten suhtautumiseen ja asenteeseen tutkimusta kohtaan. Oli kaikille osapuolille, niin tutkijoille kuin tutkimukseen osallistuvillekin selkeämpää, että toiminta oli kaikille sama. Toimintaa, tutkijoista riippumattomista, aikataulusyistä järjestettiin useana eri päivänä, mikä saattoi vaikuttaa lasten motivaatioon osallistua tutkimukseen, sillä osan kohdalla toiminta siirtyi monella päivällä sovitusta ajankohdasta. Lasten vastauksiin tällä ei kuitenkaan ollut havaittavissa mitään vaikutusta. Pelkäsimme, että tutkimukseen jo osallistuneet lapset kertoisivat muille tutkimukseen myöhemmin osallistuville, mitä toimintarataan sisältyi sekä mitä haastattelussa ja kyselylomakkeessa kysyttiin. Lapset kunnioittivat kuitenkin hyvin tutkijoiden toivetta olla kertomatta muille, eikä lasten vastausten luotettavuus horjunut.

Pohdimme myös, että oliko järkevää toteuttaa tutkimus yksikön pihapiirissä ja mikä vaikutus sillä olisi tutkimuksen kannalta. HavaitSIMME kuitenkin sen helpottavan toimintaradan toteutusta, että ympäristö oli tuttu ja lähellä. Olimme alussa huolissamme siitä, miten muut lapset antaisivat rataa osallistuville rauhan suorittaa toimintaa, mutta huolestutti turhaksi, sillä lapset antoivat kiitettävästi muille rauhan toimia ja tehdä.

Tiesimme etukäteen jotakin tutkimukseen mahdollisesti vaikuttavista lapsien taustoihin liittyvistä asioista. Lastensuojeluyksikön omahoitajat halusivat nostaa joitakin lasten elämässä meneillään olevia asioita ja tilanteita meidän tietoisuuteemme, jotta ne voitaisiin ottaa tarvittaessa huomioon niin toiminnassa kuin aineiston analysoinnissakin (esim. ristiriidat lapsen ja omahoitajien välillä). Oli hyvä, että olimme tietoisia näistä seikoista, sillä joistakin lasten vastauksista ja asenteesta huomasi meneillään olevat, niin mukavat kuin ikävätkin asiat.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet lapset ovat olleet sijoitettuna tähän tiettyyn yksikköön vähintään kaksi vuotta ja kaikilla on muodostunut omahoitajiinsa jo pitkäaikainen suhde. Tutkimuksen kannalta tämä on tulosten luotettavuuden kannalta hyvä tekijä. Kaikille lapsille oli selvää, mitä omahoitajuudella tarkoitettiin eikä se ollut kenellekään vieras ja uusi asia. Lapset pystyivät peilaamaan omahoitajuutta näin ollen omien henkilökohtaisten kokemustensa kautta. Jokaisella lapsella oli kaksi omahoitajaa, joista toinen osallistui toimintaan lapsen kanssa. Osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä olivat omahoitajien työvuorot ja jollakin tasolla lapsen toiveetkin. Tutkimuksen kannalta emme usko sillä olleen merkitystä kumpi omahoitajista osallistui toimintaan, koska haastattelussa kysymykset muotoiltiin niin, että ne koskivat molempia omahoitajia. Tutkimuksen toteutuksen kannalta myöskään sillä ei ollut merkitystä, kumpaa sukupuolta lapsen kanssa toimintaan osallistunut omahoitaja oli, vaikka tutkimustuloksista selviääkin, että eri sukupuolta olevilla omahoitajilla on eri roolit lapsen elämässä.

Tutkimus oli molemmille tutkijoille ensimmäinen, joka osaltaan vaikutti tutkimukseen ja sen onnistumiseen. Emme esimerkiksi kokeneet tarpeelliseksi esiteta kyselylomaketta etukäteen. Huomasimme tutkimusta tehdessämme, että jotkin kysymyksistä oli osalle lapsista liian vaikeita (esim. mitä tunteita omahoitaja minussa herättää?). Esitetaamalla olisimme kenties pystyneet arvioimaan kysymysten haasteellisuuden uudelleen. Jotkut kysymyksistä niin kyselylomakkeessa kuin haastattelussakin olimme muotoilleet liian hankaliksi lapsille. Haastattelutilanteessa kysymyksiä pystyi muokkaamaan ja selventämään, mutta kyselylomakkeen kysymyksien liika avaaminen olisi mahdollisesti johdatellut lasta vastaamaan tietyllä tavalla. Sen vuoksi emme juuri auttaneet lasta kyselylomakkeen täytössä, muuten kuin pienimpien lasten kohdalla kirjoittamisessa. Haastattelurunko ja kyselylomake olivat pääasiassa kuitenkin onnistuneet ja saimme vastaukset kaikkiin asettamiimme tutkimusongelmiin. Kohderyhmämme oli tarpeeksi suuri ja aineistoa kertyi riittävästi.

Toiselle meistä tämä lastensuojeluyksikkö, sen henkilökunta ja lapset, olivat entuudestaan tuttuja. Se, että toinen tutkijoista tunsi lapset ja heidän historiansa saattoi vaikuttaa lasten tai tutkijan käytökseen esimerkiksi haastattelutilanteessa. Tutkija osasi ennakoida lasten joitakin vastauksia ja osasi käsitellä lasta. Kun taas lapsille vieras tutkija otti jokaisen lapsen vastaan ilman ennakkokäsityksiä. Lapsille oli kuitenkin selvää, ettei tuttu tutkija ollut sillä hetkellä töissä ja ohjaajan roolissa ja osasivat suhtautua häneen tutkijana.

Se, että teimme tutkimuksen yhdessä, vaikutti tutkimuksen onnistumiseen positiivisesti. Saimme toinen toiseltamme tukea tutkimuksen eri vaiheissa ja tutkimus sai laajaa tietämystä ja perspektiiviä, kun tutkijoita oli kaksi. Kumpikin tutkijoista kokee, että tutkimusta on mielekkäämpi tehdä yhdessä jonkun kanssa, näin ollen ajatuksiaan pääsee jakamaan toisen kanssa eikä niin helposti sokeudu omalle tuotokselle, jolloin tutkimustulosten tulkintavirheet vähenevät (esimerkiksi litteroinnissa se, että molemmat tutkijat olivat paikalla, mahdollisti sen, että vastaukset ymmärrettiin ja tulkittiin samalla tavalla).

Tutkimuksellemme mahdollinen jatkotutkimusaihe voisi olla muun muassa se, miten lastensuojeluyksikössä asuvien lasten biologiset vanhemmat suhtautuvat omahoitajuuteen ja siihen, että omahoitajat ovat heidän kasvatuskumppaneitaan. Toinen lisätutkimuksenaihe voisi olla omahoitajilla olemassa olevien mahdollisten menetelmien kartoitus tai jonkun uuden menetelmän luominen.

Tutkimuksemme onnistui odottamallamme tavalla. Saimme kattavan aineiston tutkimukseemme, joka vastasi hyvin kaikkiin asettamiimme tutkimusongelmiin. Valmistauduimme huolellisesti jokaiseen toimintakertaan ja vältyimme näin suurilta yllätyksiltä. Tutkimuksestamme on varmasti hyötyä kaikille omahoitajamenetelmän kanssa työskenteleville yksiköille sekä lastensuojelun ammattilaisille. Saimme lasten äänet kuuluviin ja toivomme, että se tuo uutta näkökulmaa omahoitajien työhön.

LÄHTEET:

Aalto, M. 2002. Vuorovaikutustaidot. Helsinki: Aseman lapset.

Aronen, M-L. 1994. Nuorten kokemuksia lastensuojelusta. Teoksessa Lapsen etu ja viidakon laki. Helsinki : Lastensuojelun keskusliitto.

Bardy, M. & Känkänen P. 2005. Omat ja muiden tarinat. Ihmisyyttä vaalimassa. Helsinki : Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Tampere : Vastapaino.

Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä : PS-Kustannus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki : Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2002. Tutki ja kirjoita. 6.-8. painos. Helsinki : Kirjayhtymä.

Holma, T. 1999. Asiakaslähtöiset palveluprosessit laadun perusta. Asiakaslähtöiset palveluprosessit. Teoksessa Perusta laadulle vanhusten kotihoidossa ja asumispalveluissa sekä lastensuojelutyössä. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Karlsson, L. 2001. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. 2. korjattu painos. Helsinki: Oy Edita Ab.

Kemppinen, P. & Rouvinen-Kemppinen, K. 2004. Lasten kasvatuksen aarrearkku. Vantaa : Kannustusvalmennus P. & K.

Kiesiläinen, L. 2004. Vuorovaikutusvastuu: ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä. 2. painos. Helsinki: Arator.

Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.

Kyrönseppä, U., Rautiainen, J-M. & Airio, T. 1990. Omahaohitajamenetelmä. 3. lastensuojelun laitoshuollon neuvottelukunnan julkaisu. Helsinki : Lastensuojelun keskusliitto.

Laaksonen, S. 2004. Huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Helsinki : Tammi.

Mattila, K-P. 2004. Perhekeskeinen ja lapsilähtöinen asenne on yhteisön hyvinvoinnin kulmakivi. Teoksessa Tästä tulee tori. Näkökulmia turvalliseen kasvuun. Helsinki : Sininauhaliitto.

Mattila, K-P. 2004. Yksinäiset kulkijat: lapset vailla riittävää vanhemmuutta. Teoksessa Tästä tulee tori. Näkökulmia turvalliseen kasvuun. Helsinki : Sininauhaliitto.

Mikkola, M. 2004. Lastensuojelu ja eurooppalaiset ihmisoikeudet. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Helsinki : Tammi.

Mikkola, M. & Helminen, J. 1994. Lastensuojelu. Helsinki : Karelactio.

Näsänen, M. & Rautava, M. 1998. Koulukotioppilaiden kokemuksia ja näkemyksiä huostaanotosta, sijoituksesta ja koulukotielämästä. Helsinki : Stakes.

Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2005. Tunnemuksuu. Helsinki : Lasten keskus.

Rauhala, P.-L. 1994. Hoiva ja hoito ammattina. Helsinki: WSOY.

- Rousu, S. & Holma, T. 1999. Laadun hallinnan perusteita lastensuojelutyöhön. Toimintamalleja ja työvälineitä kuntien sosiaalitoimistojen laatutyöhön. Helsinki : Suomen kuntaliitto.
- Rousu, S. & Jalonen, T. 1999. Asiakasselvitykset lastensuojelussa. Teoksessa Asiakaslähtöiset palveluprosessit. Perusta laadulle vanhusten kotihoidossa ja asumispalveluissa sekä lastensuojelutyössä. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Sorsa, M. 2002. Lapsen ja hoitajan yhteistyösuhde lastenpsykiatrian osastolla. Teoksessa Minun hoitajani. Näkökulmia omahoitajuuteen. Helsinki : Tammi.
- Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere : Vastapaino.
- Toivonen, V-M. & Kiviaho, M. 1998. Tässä suhteessa erilaisuus, yhteys ja yhteistyö- NLP Vuorovaikutuskirja. Helsinki: Ai-ai.
- Törrönen, M. 1999. Lasten arki laitoksessa. Helsinki : Yliopistopaino.
- Törrönen M. 1994. Tulkittu lapsi. Teoksessa Lapsen etu ja viidakon laki. Helsinki : Lastensuojelun keskusliitto.
- Törrönen, M. & Mäenpää, J. 1995. Lapsen tie laitokseen. Helsinki : Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki : WSOY.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja Kehitä. Helsinki : Tammi.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki : Tammi.

Väliavaara, C. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Jyväskylä : Pesäpuu.

Internet-lähteet:

Peruskallio nuorten kodit 2006.

http://www.peruskalliokodit.fi/Palvelut_Kiiminki/Hoitomuodot_periaatteet/hoitomuodot_periaatteet.html

Vogt, I. 2005. Lastensuojelun laitoshuollon toimintakäytännöt ja – muodot. Hyvinvoinnin rakentajat - hanke.

http://www.sotesatu.fi/files/Sotesatu/taitetut/3_TAITETTU-Lastensuojelu-Vogt.pdf

LIITTEET

LIITE 1 1/2

Nro. _____

MINÄ JA OMAHOITAJANI

1. ikäni _____. Olen tyttö ___ poika _____.
2. Nykyinen omahoitajani on ollut minulla _____ vuotta.
3. Omahoitajani, joka osallistuu kanssani tähän päivään, on mies _____, nainen _____.
4. Jos omahoitajani olisi eläin, niin hän olisi _____ . Miksi? _____
5. Omahoitaja on minulle henkilö, joka _____
6. Omahoitajassani parasta on _____

Omahoitajassani ikävintä on _____
7. Onko omahoitajallani erilainen merkitys minulle kuin muulla henkilökunnalla? Jos on, miksi? Jos ei, miksi ei?

8. Mitä tunteita omahoitajani minussa herättää?

9. Esine, jonka haluaisin antaa omahoitajalleni on _____ . Valitsin tämän esineen siksi, että _____
10. Minun ja omahoitajani välinen suhde mielestäni on _____

LIITE 1 2/2

11. Tulen toimeen omahoitajani kanssa mielestäni

12. Omahoitajani antaa minulle

13. Suhde omahoitajaani merkitsee minulle

14. Jos omahoitajani olisi väri, hän olisi _____, koska

15. Teemme omahoitajani kanssa yhdessä

16. Aika omahoitajani kanssa yhdessä merkitsee minulle

17. Yhteiset hetket omahoitajani kanssa kahdestaan ovat mielestäni

18. Kun vietän aikaa omahoitajani kanssa, niin oloni on

19. Haluaisin sanoa omahoitajalleni

20. Toivoisin omahoitajaltani

Kiitos Sinulle arvokkaista vastauksistasi! ☺

Teemahaastattelurunko

1. Teema: Omahoitajien merkitys lapselle
 - Kokeeko lapsi tarvitsevansa omahoitajiaan? Millä tavoin?
 - Voiko lapsi puhua kaikesta omahoitajiensa kanssa?
 - Luottamus?
 - Onko omahoitajilla erilainen merkitys lapselle kuin muilla aikuisilla hänen elämässään?
 - Mikä omahoitajissa on lapselle tärkeintä?
 - Miten lapsi tarvitsee omahoitajiaan?

2. Teema: Lapsen suhde omahoitajiinsa
 - Saako lapsi omasta mielestään tarpeeksi huomiota omahoitajiltaan?
 - Mikä suhteessa omahoitajiin on tärkeintä?
 - Mitä odotuksia lapsella on omahoitajiltaan?

3. Teema: Yhteinen aika omahoitajien kanssa ja yhteisen ajan merkitys lapselle
 - Onko yhteistä aikaa omahoitajien kanssa tarpeeksi vai ei? Perustelut.
 - Mitä lapsi pitää yhteisenä aikana?
 - Tuntuuko lapsesta, että kun hän viettää aikaa omahoitajiensa kanssa, että nämä keskittyvät vain häneen?
 - Onko omahoitajien kanssa vietetty yhteinen aika vain huvittelua, vai voiko se olla muutakin?

LIITE 3

OMAHOITAJIEN PALAUTE TOIMINNALLISESTA PÄIVÄSTÄ

Mielestäni päivässä oli hyvää ja onnistunutta

Mielestäni päivässä olisi ollut kehitettävää tai parantamisen varaa

Terveiseni opiskelijoille

☺ KIITOS PALAUTTEESTASI ☺